

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Lenka Kostihová

Role Íránské islámské republiky v syrském konfliktu

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Lach, M.A., Ph.D.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a na základě literatury a pramenů uvedených v seznamu použité literatury.

V Kroměříži dne 19. června 2019

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat prof. PhDr. Jiřímu Lachovi, M.A., Ph.D. za odborné vedení, rady a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval.

Obsah

Úvod.....	5
1. Teoretické a historické vymezení.....	12
1.1. Realismus	12
1.1.1. Hans Morgenthau	22
1.1.2. Kenneth Waltz.....	25
1.2. Významné historické mezníky změn zahraniční politiky Íránu.....	28
1.2.1. Kořeny íránského velikášství.....	29
1.2.2. Novodobý vývoj zahraniční politiky Íránské islámské republiky.....	30
1.3. Kořeny syrského konfliktu	35
2. Role Íránské islámské republiky v syrském konfliktu.....	38
2.1. Historie íránsko-syrské spolupráce	38
2.2. Íránsko-syrská spolupráce v rámci regionálního vývoje po r. 2000.....	41
2.3. Syrský konflikt.....	42
2.4. Íránská strategie pro syrský konflikt	51
2.4.1. Porážka Islámského státu a an-Nusrá	53
2.4.2. Obnovení <i>status quo ante bellum</i> v Sýrii	54
2.4.3. Zachování mocenských složek syrského státu	55
2.5. Íránská spolupráce s ostatními aktéry	56
2.5.1. Spolupráce s Hizballáhem	56
2.5.2. Spolupráce s Ruskem	57
Závěr	59
LITERATURA	64
Seznam použitých zkratk.....	74
Abstrakt	75
Abstract	76

Úvod

Za jednu z nejroztříštěnějších a nejlabilnějších oblastí dnešního světa by se dal označit Střední východ. K tomuto stavu bezesporu dopomohl proces událostí označovaný jako *Arabské jaro*, jež započalo v Tunisku v prosinci 2010. Sebeupálení Muhammada Buazíziho odstartovalo sérii nepokojů, protestů, otřesů a politických revolucí po celém regionu. Vzbouření arabských společností vedlo v některých zemích postupně k úspěšnému svržení autoritářských vůdců a nastolení demokratického režimu. U dalších však nedošlo k výrazným změnám anebo bylo *Arabské jaro* potlačeno dříve, než vůbec začalo. A z jiných se bohužel staly takzvané *failed states*. S negativními následky Arabského jara a statusem failed state se až do dnešní doby potýká Libye a hlavně Sýrie.

Povstání, jež původně začalo jako menší protest požadující demokratické reformy, se v Sýrii přeměnilo v masivní demonstrace doprovázené policejními i vojenskými zásahy, hromadným zatýkáním a až nelidskými útoky, které vyústily v tisíce zraněných a stovky obětí. Sled těchto událostí dal občanské společnosti ve spolupráci s vojenskými dezertéry podnět k vytvoření opozičního militantního hnutí – Armáda svobodné Sýrie, jež se začalo násilně střetávat s oficiální Syrskou armádou prezidenta Bašára al-Asada. Z počátečního povstání se tak postupem času stala ozbrojená rebelie, která nakonec vyústila v dodnes trvající občanskou válku mezi vládou Bašára al-Asada, opozicí, kurdskými milicemi a Islámským státem (IS/Daesh).

Arabské jaro, společně s dlouhotrvajícím syrským konfliktem, jež vyhnalo miliony lidí ze svých domovů, iniciovalo nové geopolitické uspořádání regionu a zapříčinilo masivní migraci obyvatel jak v rámci regionu, tak mimo něj. Dále byly odkryty aliance, díky nimž se jednotlivé arabské země snaží o získání co největšího vlivu v blízkovýchodní oblasti, a také činnost vnějších aktérů. Jednou neregionální zemí, jež se aktivně podílí na konfliktu a podporuje režim Bašára al-Asada, je Rusko. Jeho podpora logicky navazuje na spolupráci z éry Sovětského svazu, kdy se Sýrie pokoušela o prosazení národního socialismu jakožto režimu země. Pro ruskou politiku je zejména důležité strategické umístění Sýrie. Ta se dle některých významných teoretiků geopolitiky nachází v takzvaném *vnitřním pŕlmesíci* či v oblasti *Rimlandu*, jejíž celé ovládnutí jednou světovou mocností by zároveň znamenalo ovládnutí celého světa. To koresponduje především s politikou ruského prezidenta Vladimíra Putina, který rozpad Sovětského svazu shledává za největší katastrofu 20. století a má zájem na obnově tehdejší sféry vlivu nejen v Evropě, ale i ve světě. Rusko tak syrský režim podporuje

vojenskou přítomností, obchodem se zbraněmi, a především diplomaticky na půdě Organizace spojených národů (OSN).

V souvislosti se syrským konfliktem se plně projevila také snaha komunistické Číny využít dříve spíše obezřetnou a pasivní podporu Ruska ve vlastní možnosti dalšího vlivu v této oblasti. Oficiálně se jedná o vojenský výcvik, dodávky nadpočetných zbraní, poradenství k hledání mírového řešení a humanitární pomoc. Čína se dále aktivně zapojuje do mírového jednání konfliktu zejména s nadějí na nové ekonomické možnosti, jež by se mohly objevit v souvislosti s rekonstrukcí válkou poznamenané Sýrie. Čína má zároveň podíly v celosvětově významných syrských ropných polích a jejich rafineriích a chtěla by se v budoucnosti podílet na obnově telekomunikační infrastruktury Sýrie.

Naproti tomu vnější podporu části syrských protirežimních „demokratických“ sil zajišťovaly zejména Spojené státy americké (USA) s některými zeměmi Evropské unie. V rámci vojenské pomoci jim byly poskytovány ruční zbraně a velké množství munice ze zásob států střední a východní Evropy. Zásadnější kroky v rámci Rady bezpečnosti OSN, které by eliminovaly represivní chování a politiku Bašára al-Asada, byly mnohdy vetovány právě Ruskem a přidruženou Čínou. Co se týká humanitární pomoci, kterou potřebuje až 13 milionů Syřanů, největší podpora byla poskytnuta ze strany USA, Velké Británie, Německa, Japonska a Kanady ve formě zdravotní péče, nezávadné vody, hygienických potřeb či v podobě přístřešků. Samotný režim Bašára al-Asada schvaluje působení humanitárních organizací a poskytování další pomoci prostřednictvím Červeného půlměsíce.

Mimo to, v reakci na opakované chemické útoky na syrské obyvatelstvo byl v roce 2018 bez mandátu Rady bezpečnosti OSN podniknut letecký útok na syrský chemický program ze strany USA, Francie a Velké Británie, kteří tímto odmítli ignorovat nepřetržité porušování lidských práv Syřanů a používání zakázaných chemických látek na civilní obyvatelstvo.

Z pohledu států samotné blízkovýchodní oblasti, je v sázce mnohem více než jen budoucnost jedné země. Jedním z důvodů vzniku aliance arabských států, v čele se Saúdskou Arábií a Spojenými arabskými emiráty, bylo *de facto* fungovat jako opoziční regionální síla proti nejvýznamnějšímu podporovateli syrského režimu – Íránské islámské republice (IRI). Jedná se především o tradiční konzervativní země s převládající částí sunnitského obyvatelstva. Ty se s nástupem Arabského jara začaly obávat nastávajících změn spojených se *status quo* v regionu a o nárůst íránského vlivu v souvislosti s jeho ambiciózními geopolitickými zájmy.

Dlouhodobá materiální a finanční teheránská podpora jednotlivých, převážně menšinových skupin je mimo Sýrii dále zjevná nejen uvnitř části irácké vlády a húsíiských šíitů v Jemenu, ale také u libanonského hnutí Hizballáh. Ten je jedním z úhlavních rivalů Izraele v rámci izraelsko-palestinského konfliktu. Z tohoto důvodu tudíž s arabskou aliancí nezvykle sympatizuje i Izrael, jenž Írán vnímá jako velkého regionálního nepřítele a hrozbu.

Ačkoliv jednotlivé státy arabské aliance mají vlastní regionální agendu a sami stojí za mnohými konflikty a problémy, přítomnost silného íránského vlivu v oblasti Středního východu je nesporná. Vznik aliance mezi Íránem a Sýrií v roce 1979 byl jedním z nejpodstatnějších vývojových rysů novodobé politiky Středního východu. Jejich spojení se těší enormní důležitosti obzvláště z důvodu jejich klíčového postavení v regionu, což je dělá geopoliticky významnými. Sýrie je nejen klíčová pro strategické zájmy Íránu na Středním východě, ale v rámci regionu je také jeho nejbližším spojencem. Režim Bašára al-Asada poskytuje Íránu přístup k jeho *proxies* – Hizballáhu, Hamásu a palestinskému islámskému džihádu. Íránská strategie v Sýrii proto cílí na udržení prezidenta Asada u moci, co nejdéle to bude možné, zatímco zajišťuje vlastní přežití a dosažení svých regionálních cílů.

Z tohoto důvodu lze tvrdit, že nynější situace v Sýrii není pouze vnitřní záležitostí země, ale je také konfliktem mezi Íránem a jeho regionálními i světovými rivaly. Syrský konflikt je tudíž důležitým a relevantním tématem v rámci současného mezinárodního dění, jelikož může představovat zlom v historické alianci Íránu a Sýrie, a zároveň může být prostředkem ke snížení íránské hrozby uvnitř regionu i globálně. Konflikt dále ztělesňuje možnost a touhu syrského obyvatelstva po sesazení režimu Bašára al-Asada, díky čemuž by se Sýrie mohla stát plnohodnotným členem mezinárodního společenství a spojencem Západu. Z tohoto důvodu je mým cílem v diplomové práci analyzovat roli Íránské islámské republiky v syrském konfliktu.

Íránskou zainteresovanost v diplomové práci zkoumám v kontextu nejen politických souvislostí, bezpečnostních a náboženských cílů, ale také z historického hlediska spojení se Sýrií. Pro relevanci tématu diplomové práce určuji časové vymezení od Íránské revoluce z roku 1979 do konce roku 2015, kdy syrský konflikt vstupoval do své druhé fáze. Ta byla způsobena převážně aktivitou Ruska, konkrétně jeho vojenskou intervencí v září 2015 a následným uspořádáním mírové konference o Sýrii ve Vídni, kde Rusko prosadilo i íránskou přítomnost. Další událostí roku 2015, jež ovlivnila íránskou roli v regionu, bylo dosažení nukleární dohody mezi Íránem a USA.

Nehledě na skutečnost zvolení nového amerického prezidenta, Donalda Trumpa, který v roce 2017 započal politiku izolace Íránu a jeho celkového oslabení v rámci regionu Středního východu. Ačkoliv tyto mezníky určitým způsobem změnily íránskou činnost, a nejen v rámci syrského konfliktu, zaměření se na jejich dopad není v kapacitě diplomové práce.

Pozornost dále věnuji komplexní íránské strategii pro syrský konflikt do roku 2015. Práci zaměřuji na postupný vývoj a rozsah íránské působnosti v konfliktu v souvislosti s postoji jednotlivých íránských prezidentů versus nejvyššího vůdce. Součástí je i otázka případné spolupráce Íránu s dalšími – státními či nestátními – aktéry v rámci syrského konfliktu.

Jedná se o kvalitativní metodu výzkumu, která je založena na empirickém sběru dat a jejich následné analýze. Tento sběr dat bude probíhat na základě intenzivního a zevrubného studia literatury a pramenů, díky čemuž budu moci vyvodit potřebné závěry diplomové práce, zodpovědět výzkumnou otázku a potvrdit či vyvrátit danou hypotézu. Mým záměrem je v diplomové práci zodpovědět výzkumnou otázku, jaké motivy poháněly zahraniční politiku Íránu v souvislosti se syrským konfliktem. V této souvislosti pracuji s hypotézou, že obranou režimu Bašára al-Asada získal Teherán více možností k rozšíření svého vlivu a moci v regionu i mimo něj.

Íránskou roli v syrském konfliktu dále analyzuji pomocí teorie *realismu* mezinárodních vztahů. Pomocí této teorie objasňuji základy íránské zahraniční politiky vůči Sýrii – politický systém, vojenské, ekonomické a ideologické faktory. Na základě realistické tradice pak v práci dále zhodnocuji, jak Írán jedná v rámci mezinárodních vztahů a zda je možné jeho chování usměrňovat tradičními nástroji, včetně diplomacie. V diplomové práci vycházím především z pohledu klasického teoretika realismu, Hanse Morgenthaua. Pro lepší porovnání a zhodnocení íránské role doplňuji realistické hledisko o stanovisko Kennetha Waltze, který se svou první tvorbou řadí mezi realistické teoretiky, avšak díky jeho následovnému rozpracování teorie je pokládán za otce zakladatele neorealismu.

Diplomovou práci rozdělují do dvou hlavních kapitol a příslušných podkapitol. V první kapitole vymezuji základní východiska práce – teorii a historii. V úvodní podkapitole věnuji prostor teorii realismu, která je důležitá pro konečné zhodnocení role a chování Íránu v syrském konfliktu. Tato část obsahuje stručný vývoj realistické teorie a analýzu klíčových pojmů realistického pojetí jako je moc, anarchická struktura, *balance of power* a *security dilemma*. Dále zde nastiňuji postoje, principy a znaky dvou

nejvýznamnějších teoretiků realismu – Hanse Morgenthaua a Kennetha Waltze. Ve druhé podkapitole poté uvádím do kontextu významných historických mezníků zahraniční politiky Íránu. Pro pochopení současného íránského přístupu ke své zahraniční politice a mezinárodnímu společenství v podkapitole nastiňuji stručnou historii Perské říše. Následně se v podkapitole opírám o novodobý vývoj íránské zahraniční politiky ve 20. století, konkrétně o historický kontext islámské revoluce ajatolláha Chomejního z roku 1979. Ačkoliv se jedná o 40 let starou událost, její filosofie a výsledky jsou v dnešním Íránu stále aktuální a pro pochopení zahraniční politiky země v rámci regionu Středního východu důležité. První kapitolu následně ukončuji podkapitolou obsahující kořeny vzniku syrského konfliktu.

Ve druhé kapitole vytyčuji íránsko-syrské vztahy a roli Íránu v rámci syrského konfliktu, přičemž spolupráci těchto dvou zemí před vypuknutím konfliktu se věnuji v první podkapitole. Ve druhé, stěžejní podkapitole se již zaměřuji na íránské postavení a jeho vliv na dění od vypuknutí konfliktu v roce 2011. Zmiňuji zde hlavní mezníky konfliktu včetně roku 2015 s akcentem na důležité oblasti íránské zainteresovanosti a pozice hlavních íránských představitelů v rámci jejich vnitřního mocenského boje. Třetí podkapitolu se následně věnuji íránské strategii pro syrský konflikt v rámci vojenské a diplomatické sféry vlivu. V podkapitole dále formuluji jednotlivé výsledky, po jejichž dosažení by Írán svou roli v syrském konfliktu považoval za úspěšnou. V závěru kapitoly se zabývám íránskou spoluprací s Hizballáhem a Ruskem.

Pro teoretické východisko diplomové práce realistické teorie je stěžejní především dílo Paula R. Viottiho a Marka V. Kauppiho *International relations Theory, 5th edition*. Tato edice hodnotí všechny klíčové teoretické pohledy, které politologové používají k analýze světové politiky. Jedná se o ucelené dílo teorií mezinárodních vztahů reflektující změny ve světovém systému a jeho vývoj. Pro diplomovou práci je podstatná druhá kapitola s názvem *Realism: the State and Balance of Power*. Dalším klíčovým zdrojem je kniha Oskara Krejčího *Mezinárodní politika*, jenž se mimo jiné podrobněji věnuje vývoji teorie realismu. Pro přesnější vymezení pojetí teorie z hlediska Hanse Morgenthaua je použito jeho klasické dílo *Politics among Nations*. Část týkající se pojetí Kennetha Waltze vychází z jeho knihy *Man, the State and War*. Pro historický kontext íránské zahraniční politiky je klíčový text R. K. Ramazaniho *Iran's Foreign Policy: Independence, Freedom and the Islamic Republic*. Ramazani je zakladatelem studií íránské zahraniční politiky v USA a autorem velkého množství knih a článků věnujících se tématu Íránu, Perského zálivu a Středního východu. Použitý text se věnuje hlavním

principům formujícím zahraniční politiku Íránu od dob Perského impéria, kdy vznikla idea velikosti íránského lidu, až po principy užití v souvislosti s Islámskou revolucí. Tato podkapitola je poté založena na souhrnu několika různých článků či edičních textů. Podkapitola vymežující syrský konflikt se opírá o článek M. Zuhdi Jassera *Sectarian Conflict in Syria*. Článek se zabývá především příčinami vzniku syrského konfliktu.

Klíčovým textem pro formulaci íránsko-syrské spolupráce je *Why Tehran Won't Abandon Assad(ism)* od Mohsena Milaniho. Ten se věnuje alianci těchto dvou zemí od jejího počátku v roce 1979, kdy došlo k radikální strategické změně regionu způsobené íránskou revolucí, až po rok 2013, kdy byl do funkce íránského prezidenta zvolen Hasan Rúhání, který slíbil přijetí umírněné a pragmatické zahraniční politiky. Text také obsahuje prvotní íránskou multidimenzionální strategii pro syrský konflikt. Dalším zdrojem zabývajícím se aliancí je článek Dr. Nadera Ibrahima M. Bani Nasura *Syria-Iran Relations (2000–2014)*. Text zdůrazňuje íránské, diplomatické a vojenské, zapojení a vliv v syrském konfliktu a následné důsledky na íránský vztah se zbytkem arabských států uvnitř regionu Středního východu. Stěžejním textem pro analýzu íránského vlivu v syrském konfliktu je *Charting a New Course? Testing Rouhani's Foreign Policy Agency in the Iran-Syria Relationship* od Shahrama Akbarzadeha a Dary Conduit, jež je poslední kapitolou edice *Iran in the World: President Rouhani's Foreign Policy* od stejných autorů. Tato kapitola se zaměřuje na stavební kameny íránské zahraniční politiky vůči Sýrii a odráží změny, ke kterým došlo od chvíle, kdy se prezident Rúhání dostal k moci. Kapitola na úvod poskytuje stručnou historii vztahu a přezkoumává íránský přístup k Sýrii za vlády prezidenta Ahmadínežáda. Následně se věnuje prvním dvěma rokům Rúháního ve funkci prezidenta v souvislosti s jeho pojetím íránského vztahu se Sýrií a rivaly na domácí politické scéně, kteří do jeho politiky aktivně zasahují. Doplňující informace k tématu íránsko-syrské spolupráce v rámci syrského konfliktu jsou poté poskytovány především prostřednictvím článků od Geneive Abdo, která se specializuje na problematiku regionu Středního východu a celého muslimského světa. Pro podkapitolu diplomové práce zaměřující se na íránskou strategii pro syrský konflikt je využit dokument britského *think tanku* Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI) s názvem *Understanding Iran's Role in the Syrian Conflict* editovaný Anisem Bassiri Tabrizim a Raffaellem Pantuccim. Dokument se zaměřuje na lepší porozumění teheránských konečných ambicí v Sýrii, jeho vztah s ostatními státy a nestátními aktéry zúčastněných v konfliktu a jejich vliv na Damašek a výsledek civilní války. Výzkumní pracovníci RUSI hledali odpovědi na tato témata pomocí rozhovorů

prováděných v období od listopadu 2015 do dubna 2016 v Londýně, Moskvě, Bejrútu, Rijádu, Abú Dhabí, Dubaji, Damašku a Teheránu. Rozhovorů se zúčastnilo pět hlavních aktérů konfliktu, včetně států Perského zálivu, Ruska a nestátních militantních skupin. Závěry práce byly poté testovány v rámci soukromé diskuze u kulatého stolu v Londýně v dubnu 2016, které se zúčastnila řada specializovaných odborníků na tuto problematiku. Jiný relevantní zdroj, jenž by se ve zkoumaném období tematikou íránské strategie pro syrský konflikt zabýval, jsem nenašla. Dle mého názoru je však výzkumný dokument RUSI, vzhledem k jeho vzniku, dostatečný.

Celková problematika syrského konfliktu je v současné době jedním z nejdůležitějších témat mezinárodní scény, které je značně diskutované a přístupné i pro širší veřejnost prostřednictvím médií. Nicméně vznik a fungování jednotlivých aliancí v rámci regionu Středního východu je velice komplexní a složitý, vzhledem k markantní propojenosti jednotlivých státních i nestátních aktérů. Mým cílem v oblasti literatury je vyhnout se přebytečným informacím a zredukovat množství zdrojů jen na ty podstatné pro výzkum. Jelikož v diplomové práci užívám převážně zahraniční literaturu a prameny, překládám arabská a íránská jména do češtiny. Naopak anglická slovní spojení související s oborem mezinárodních vztahů nepřekládám.

1. Teoretické a historické vymezení

V této kapitole se zabývám teoretickým a historickým vymezením diplomové práce, přičemž je její teoretické východisko založeno na teorii realismu. V kapitole popisuji její stručný vývoj, zaměřuji se na klíčové pojmy koncepce a přibližuji realistické pojetí pomocí dvou hlavních teoretiků – Hanse Morgenthaua a Kennetha Waltze. Druhou část kapitoly poté věnuji historickým východiskům, kterými jsou významné mezníky změn íránské zahraniční politiky a kořeny syrského konfliktu.

1.1. Realismus

Mezinárodní vztahy jsou poměrně mladou vědeckou disciplínou, jež se konstituovala v roce 1919, kdy byla založena první katedra mezinárodní politiky na Waleské Univerzitě v Aberyswythu. V tomto období se obor mezinárodních vztahů soustředil spíše na liberální pohled na svět s cílem zamezit dalším válkám a dosáhnout udržení míru pomocí mezinárodních institucí v čele se Společností národů, mezinárodního práva a ekonomického propojení jednotlivých států (Drulák 2003: 47).

V průběhu 30. let však došlo k postupné diskreditaci instituce Společnosti národů, totálnímu selhání versailleského systému a s vypuknutím Druhé světové války také ke krizi teorie liberalismu (Krejčí 1997: 57). Sled těchto událostí zapříčinil přehodnocení mezinárodní politiky a dal podnět k vytvoření nového paradigmatu mezinárodních vztahů – realismu. Ten byl založen především na kritice dříve převládajícího liberálního vnímání mezinárodního systému, a tudíž došlo k takzvané první velké debatě¹ mezi těmito dvěma směry (Guzzini 2004: 30).

Smyslem realistického paradigmatu je vymezení se vůči ostatním tradicím mezinárodních vztahů, které jsou tímto považovány za utopie a poukázat tak na jejich chybný náhled týkající se mezinárodního systému a dění ve světové politice (Drulák 2003: 54). Nicméně ačkoliv se v polovině 20. století stala realistická teorie dominantní především díky svému odmítavému postoji vůči idealismu, její celkové pojetí nebylo jednotné a myšlenky jednotlivých teoretiků se v určitých bodech rozcházely (Waisová 2002: 37).

Přestože oblast nelze bez určitých nejednoznačností univerzálně definovat, existují mezi realisty dva základní pojmy, které jsou tradičními ohnisky realistické

¹ První velká debata – idealismus vs. realismus. Druhá velká debata – tradicionalismus vs. scientismus/behavioralismus. Třetí velká debata/debata mezi paradigmaty – neorealismus/neoliberalismus vs. neomarxismus. Čtvrtá debata (současná) – racionalismus – reflektivismus.

analýzy jak na státní, tak i mezinárodní úrovni – problematika moci a systém mocenské rovnováhy mezi hlavními aktéry, u nichž je předpoklad racionálního chování (Kauppi, Viotti 2012: 52). Oskar Krejčí interpretuje realismus jako teoretickou školu „*pokládající stát za unitárního a racionálního aktéra. Přístup k mezinárodním vztahům, který předpokládá, že lidé jsou v podstatě a neměnně zlí či hříšní a že touha po moci jednotlivce a státu je přirozenou potřebou k přežití v nepřátelském prostředí. Soustřeďuje studium na pochopení otázek konfliktu a spolupráce státu v podmínkách anarchistického uspořádání světového politického systému fungování mocenské rovnováhy. Za klíčový pojem zahraniční politika pokládá národní zájem.*“ (Krejčí 1997: 475)

Klíčovým pojmem realistické koncepce je moc. Paradoxem však je, že ani mezi předními teoretiky realismu nepanuje jednoznačný konsenzus na vymezení termínu moci (Guzzini 2004: 39). Jedna skupina realistů shledává moc jako souhrn vojenských, ekonomických, technologických, diplomatických a jiných možností, jež jsou státům k dispozici. Další nepovažují moc za jakousi absolutní hodnotu determinovanou pro každý stát zvlášť, ale spíše jako schopnosti států, které si jsou navzájem podmíněné. Důležitým rysem je následná interakce mezi jednotlivými státy a využití jejich moci navzájem. Vliv státu – kapacita ovlivňovat či násilně donucovat – není možné definovat jen díky jeho schopnostem, ale také jeho ochotou využít je proti jinému státu (Kauppi, Viotti 2012: 52).

Názory realistů na moc se tudíž liší od přesvědčení, že moc je schopnost jednotlivce, skupiny nebo národa ovlivňovat chování ostatních v souladu s vlastními cíli, až po hledisko, kdy moc vidí jako schopnost zvítězit v konfliktu a překonat překážky. V této souvislosti Joseph Nye rozlišuje moc podle zdroje, z něhož vychází, na *hard power* a *soft power*. První z nich je moc, která má kořeny v ekonomické a vojenské politice, načež druhá je odvozena od kulturní dimenze nebo hodnot definujících identitu a chování státu založených převážně na diplomatických schopnostech ovlivňovat jiné státy jak bilaterálně, tak multilaterálně v mezinárodním organizačním kontextu. Třetím typem pojetí moci je poté takzvaná *smart power*, jež k prosazení státních cílů efektivně využívá vlastností *hard power* i *soft power* (Nye 2004: 32).

Co se týká konceptu systému, realisté se zaměřují především na *teorii her* a anarchii panující v mezinárodním prostředí. Teorie her je přístup k určování racionální volby nebo optimální strategie v konkurenčním prostředí. Každý aktér se snaží maximalizovat zisky nebo minimalizovat ztráty v podmínkách nejistoty a za neúplných informací, což vyžaduje, aby každý aktér přehodnotil své preference, odhadl šance a pokusil se zjistit pravděpodobné chování druhého aktéra. V případě hry s nulovým

součtem a přítomnosti dvou aktérů platí pravidlo, co jeden vyhrává, druhý ztratí (Guzzini 2004: 106). Naopak u hry s nenulovým součtem nebo také s variabilním součtem nemusí být zisky a ztráty nutně rovné a může se stát, že obě strany vyhrávají – někdy se označuje jako hra s pozitivním součtem. V případě některých her může také dojít ke ztrátě na obou stranách. Takzvané „*n-person*“ hry poté zahrnují více než dva aktéry či strany. Teorie her sice přispěla k vývoji modelu zastrašování a závodu ve zbrojení, ale na druhou stranu je také základem práce týkající se úspěšné spolupráce mezi konkurenčními státy (Kauppi, Viotti 2012: 54–55).

Termínem anarchie realisté poukazují na absenci hierarchie či legitimní autority v mezinárodním systému. V tomto případě nejde o hierarchii moci, ale o hierarchii autority. Některé státy jsou jasně silnější než jiné, ale neexistuje zde žádný světový suverén, který by měl vyšší postavení než samotní aktéři – státy. Anarchie, takto chápaná definuje charakteristiku prostředí, v němž se svrchované státy vzájemně ovlivňují (Krejčí 1997: 87). Období násilí a války může být evidentní, ale stejně tak fáze relativního míru a stability. Tato absence jakéhokoli nadřazeného nebo ústředního orgánu nad státy – světová vláda s pravomocí prosazovat pravidla a udržovat pořádek – je zásadně odlišná od domácích společností, kde existuje pravomoc jednat jako arbitr sporů (Kissinger 2016: 43).

Realisté argumentují, že absence centrální a převažující autority pomáhá vysvětlit, proč se státy spoléhají na využití moci, díky níž se snaží udržet nebo zvýšit své mocenské postavení vůči ostatním státům. Stav anarchie je obvykle doprovázen nedostatkem důvěry mezi státy v tomto prostředí, a tak každý stát čelí svépomocné situaci, kdy je nebezpečné vložit bezpečnost vlastní země do rukou země jiné. Neexistuje žádná světová vládní moc k prosazení smluv nebo dohod mezi státy a vzhledem k mezinárodní anarchii a nedostatku důvěry v takovou situaci se státy nacházejí v takzvaném *security dilemma* (Hertz 1950: 157). V běžné praxi to znamená, že čím více jeden stát zbrojí, třebaže jen pro svou vlastní obranu, tím více se ostatní státy cítí být ohrožené a taktéž se uchylují k vyzbrojování, aby ochránily především své národní bezpečnostní zájmy. Vzhledem k tomu, že ne všechny státy disponují natolik značnými zdroji, aby si byly schopny nezávisle zajistit vlastní ochranu, dochází k vytváření aliancí mezi jednotlivými státy ve snaze jakoukoliv potencionální agresi odradit (Barša, Císař 2008: 69).

Je to právě anarchická povaha mezinárodního prostředí, která vede státy k podezřívavosti v nejhorší možný závěr vzájemných úmyslů. Jedná se o takzvaný *system-level explanation*, kdy je důraz kladen na anarchickou strukturu mezinárodní politiky jako celku, a nikoliv na vnitřní povahu konkrétního státu. Přítomnost anarchie

v systému utváří pocit, že dané země neustále navyšují počet svých zbraní z důvodů vlastních vojensko-průmyslových komplexů nebo kvůli povaze národních mentalit reflektujících regionální či globální ambice. Tyto faktory poté zapříčiňují orientaci spíše na domácí záležitosti než na anarchickou strukturu (Kauppi, Viotti 2012: 57).

Konečně, vytváření aliancí mezi jednotlivými státy se v anarchickém systému z hlediska důvěry jeví spíše problematické a těžko dosažitelné. V tomto případě státy čelí rozhodnutí, zda chtějí maximalizovat své individuální zájmy z krátkodobého hlediska anebo jestli je možné povýšit společné zájmy jak krátkodobě, tak dlouhodobě. Důraz je kladen především na racionalitu zúčastněných aktérů. Pokud se státy rozhodnou pro spolupráci, musí zároveň počítat s možností typických asymetrických zisků či ztrát. Kromě předpokladu, že jsou státy unitární a racionální aktéři, strukturální realisté mají tendenci provádět analytický předpoklad, že se státy zabývají spíše relativními než jen absolutními zisky. Ve chvíli, kdy se stát soustředí na své individuální a absolutní zisky, vnímá prosperitu ostatních lhostejně. Na druhou stranu, pokud se stát zaměří na relativní úspěchy, není pro něj uspokojující pouze růst jeho vlivu, moci a bohatství, ale zabývá se také skutečností, do jaké míry se tyto schopnosti zvyšovaly či snižovaly v porovnání s ostatními aktéry. V této souvislosti je tudíž důležité, jak jeden definuje a měří moc (Powell 1991: 1316).

Rozdílné předpoklady o preferencích státu vedou k různým očekáváním týkajících se mezinárodního konfliktu a spolupráce. Pro strukturální realisty je za předpokladu relativních zisků mezinárodní spolupráce v anarchickém světě obtížně dosažitelná, zejména mezi velkými mocnostmi, které mají tendenci zvyšovat svou relativní pozici, nebo přinejmenším udržovat si vlastní roli v rámci mezinárodní konkurence (Drulák 2003: 66). Strukturální realisté se proto nemusí spoléhat na takové předpoklady klasických realistů, jaké je možné nalézt v dílech Machiavelliho a Hobbesa, že člověk je ze své podstaty zlý a agresivní (Barša, Císař 2008: 92–93).

Realisté spatřují anarchii za definující charakteristiku mezinárodního systému do chvíle, kdy jeden stát nebude mocensky převládat nad ostatními anebo nebude vybudována nějaká nadřazená mezinárodní autorita, která by světu poskytla nový řád prostřednictvím svého dominantního postavení. V rámci tohoto anarchického systému, dynamických a konkurenčních vztahů mezi jednotlivými státy, vznikají různé distribuce schopností a moci. Tímto spojením je následně vytvořeno mezinárodní prostředí – unipolární, bipolární a multipolární. Dle realistů je významným prostředkem pro udržení daného systému právě *balance of power* a spojenectví mezi státy, přičemž realistická

kategorizace distribuce schopností využívá zejména bipolárního a multipolárního rozdělení moci ve světě (Kauppi, Viotti 2012: 59).

V souvislosti s balance of power v mezinárodním prostředí si realisté kladou čtyři základní otázky. První z nich se týká vzniku samotné balance of power, zda je výsledkem samovolného, poněkud automatického vývoje, anebo je její vznik zapříčiněn chováním státníků a diplomatů. Další otázka se zaměřuje na typy rozdělení moci – bipolární a multipolární – ve smyslu, která z nich je lepší pro udržení stability a světového míru a zda je unipolaritu možno vnímat jako udržitelný stav. Třetí otázkou je moc a kolik jí státy potřebují, aby se cítily bezpečně. A poslední se vztahuje na nesystémové faktory a jak je začlenit do strukturálních nebo neorealistických úvah, aby vysvětlily počátek války (Tamtéž: 59–60).

Názory jednotlivých realistů se v odpovědi na první otázku, již tradičně, rozcházejí. Henry Kissinger – klasický realista – zdůrazňuje míru dobrovolnosti v ovlivňování balance of power. Dle jeho přesvědčení je balance of power výtvar zahraniční politiky nebo státníků a diplomatů, jelikož není možnost, že by k jejímu vytvoření došlo automaticky. Tvůrci zahraniční politiky se nechovají jako roboti či vězni balance of power, kterou jsou výrazně omezeni. Jsou to spíše její budovatelé a správci (Kissinger 1994: 21).

Do kontrastu s touto voluntaristickou koncepcí Henryho Kissingera se staví Kenneth Waltz, který balance of power vidí jako atribut systému států, ke kterému dochází nehledě na vůli státníků. Tvrdí, že balance of power je reakcí státníků na jednotlivé události, nikoliv naopak. Státníci mají v tomto prostředí mnohem méně svobody manévrovat, a zároveň mají mnohem méně schopností ovlivnit mezinárodní fungování politiky (Waltz 2001: 209). Waltz svůj názor obhájí tím, že v mezinárodních vztazích je svoboda volby kteréhokoliv státu limitována chováním všech ostatních aktérů. Tudíž struktura samotného mezinárodního systému – anarchie a distribuce schopností – ovlivňuje uvažování a volby rozhodovacích orgánů. Takto vnímaná teorie balance of power může být využita k vysvětlení závodů ve zbrojení, tvorbě aliančních a protialiančních uskupení, koalic a protikoalic či dalších forem soutěživého jednání mezi státy překračující jakoukoliv historickou éru (Kauppi, Viotti 2012: 60).

Tento obraz balance of power se tak vztahuje na opakující se jev, který je charakteristický právě pro mezinárodní vztahy. Nezáleží pak na tom, zda je stát demokratický či autoritářský, systémová tendence k rovnováze je vždy stejná. K vysvětlení tohoto stavu slouží teorie kulečnickových koulí, kdy spolu státy navzájem

kolidují a tím se ovlivňují (Hynek 2005: 81). V tomto případě, větší a rychlejší koule (hlavní mocnosti) vyrazí ty menší (menší státy) z cesty, načež jejich vlastní cesty jsou těmito srážkami také ovlivněny. Tato interakce nakonec vede k rovnováze moci a stabilitě mezinárodního prostředí, minimálně do chvíle, dokud není rovnováha opět narušena (Kauppi, Viotti 2012: 61).

S ohledem na voluntaristický a deterministický pohled *balance of power* se Hans Morgenthau ve svém pojetí snažil o kombinaci obou přístupů². Uznával *balance of power* jako tendenci v rámci mezinárodní politiky, zatímco ve stejnou chvíli ustanovoval pravidla, jež by státy měly dodržovat, aby danou rovnováhu zachovaly. Tvrdil, že *balance of power* a politika cílená na sebezachování je nejen nevyhnutelná, ale také neodmyslitelným stabilizačním faktorem ve společnosti svrchovaných států. Ačkoliv je tento výrok spíše deterministický, Morgenthau také viděl diplomaty jako zmocněnce nejen pro udržení určité *balance of power*, ale také jako tvůrce podmínek, v nichž by nebylo možné vytvořit světový stát (Morgenthau 1997: 187)³.

Druhou otázkou je dlouhotrvající debata mezi realisty, jaké světové uspořádání – bipolární či multipolární – více přispívá ke stabilitě mezinárodního prostředí a zda některý z uvedených systémů může být příčinou vzniku války. V první řadě je potřeba zmínit všeobecnou shodu realistů na nejistotě ohledně následků určitých opatření států, která se úměrně zvyšuje s počtem mezinárodních aktérů. Logika předpokladu tkví v rostoucím množství aktérů, s nimiž musí státníci jednat, čímž narůstá i míra informací, jež musí být brány v potaz při tvorbě zahraniční politiky. Jinými slovy, s rostoucím počtem velmocí a postupnou přeměnou bipolárního systému na multipolární, se zvyšuje i nejistota a nedůvěra mezi státy (Kauppi, Viotti 2012: 62).

Na druhou stranu se názory realistů liší v souvislosti s významem jednotlivých systémů mezinárodního prostředí a pravděpodobnostním vznikem války. Waltz tvrdí, že s pocitem nejistoty si politici s větší pravděpodobností špatně vyloží záměry a činy ostatních států a zároveň potencionálních protivníků. Z tohoto důvodu je stav multipolarity nežádoucí, jelikož vytváří pocit větší nejistoty, čímž se zvyšuje i riziko vzniku války. Bipolární uspořádání je dle něj mnohem lepší možností (Barša, Císař 2008: 98). Realisté Singer a Deutsch naopak zastávají názor, že vhodnější je multipolární

² Současná teoretická debata mezi strukturálními realisty a konstruktivisty má víceméně pokračující tendenci této kontroverze – ačkoliv ve své podstatě spíše více voluntaristická, uznává obě struktury jak ideovou, tak materiální a jejich vliv na chování státu (Kauppi, Viotti 2012: 62).

³ Hans Morgenthau tématu *balance of power* obsírně věnuje celou čtvrtou část své knihy *Politics among Nations*, 187–240.

system, který přispívá ke stabilitě, jelikož nejistota vyvolává ve státech opatrnost vyznačující se následováním již osvědčené politiky z minulosti a vyhýbání se jakýmkoliv deviacím. Následně vysvětlují, že zvýšený počet nezávislých aktérů zmenšuje sdílení pozornosti, kterou si jednotliví aktéři mohou navzájem věnovat. Z toho důvodu se snižuje pravděpodobnost vypuknutí války, jelikož zájem je kladen na větší množství aktérů (Deutsch, Singer 1964: 396–399).

Ačkoliv jsou oba argumenty logické, existuje i zpochybnění předpokladu, že nejistota může být v multipolárním světě větší. Pokud se struktura systému – ať už bipolární nebo multipolární – nezmění, bude nejistota malá, protože naučené vzorce z předchozího chování pomohou politikům předcházet pravděpodobným důsledkům podobného počínání za stejných okolností. Z tohoto důvodu, úroveň systematické nejistoty sama o sobě ani nesnižuje ani nezvyšuje riziko války (Bueno de Mesquita 1978: 246).

Třetí spornou otázkou mezi realisty je záležitost moci neboli význam anarchie v mezinárodním prostředí a jak velká váha by jí měla být přiznána jakožto faktor přispívající k mocenskému chování států. Takzvaní defenzivní realisté předpokládají, že státy usilují minimálně o přežití, spíše sledují jiné cíle, ale především se snaží udržet svou bezpečnost ve světě plném hrozeb a dalších výzev. To vyžaduje věnovat velkou pozornost balance of power. Tento přístup oponuje klasickému východisku Hanse Morgenthaua, který příčinu mocenského a bezpečnostního soutěžení shledává v přirozenosti člověka (Kauppi Viotti 2012: 63).

Security dilemma, vytvořené anarchickým prostředím, vyvolává ve státech obavy o jejich relativní moc a záměry ostatních států, přičemž snaha o zvýšení moci může neúmyslně vytvářet spirály nepřátelství (Waisová 2002: 41). Snaha o expanzivní politiku může být tudíž vyvolána právě tímto strachem a také mylným předpokladem, že agresivní chování a slova jsou nejlepším způsobem obrany státu. Nicméně ani tato expanzivní a zdánlivě agresivní politika nemusí nutně zapříčinit vznik války, zatímco určité strukturální faktory mohou mít značný vliv na to, zda budou státy spolupracovat, či si vyberou cestu konfliktu. Jedním z těchto strukturálních faktorů je rovnováha mezi obranou a útokem. Pokud obrana dominuje nad útokem, mocnosti nemají motivaci k použití síly, aby získaly moc. Na druhou stranu, pokud útok převažuje nad obranou, pokušení států podrobit si ostatní je větší a dochází tak ke vzniku velkých válek. Nicméně rovnováha mezi obranou a útokem je obvykle ve prospěch obrany, což státy odrazuje od užití agresivních politik (Jervis 1988: 333).

John Mearsheimer ve svém strukturálním realismu naopak klade důraz na ofenzivu a maximalizaci moci. Ofenzivní realismus je jak deskriptivní teorií, která popisuje chování států, tak i normativní preskripcí, jež by státy měly následovat jakožto nejlepší způsob přežití v nebezpečném světě. Vztahuje se také na kritiku zaměření defenzivního realismu, čímž jsou státy a jejich zájem o udržení sil a rovnováhy, namísto zvýšení jejich podílu. Na druhou stranu se dle Mearsheimera státy pokouší o maximalizování své mocenské pozice, jelikož bezpodmínečným cílem států je pozice hegemonu v systému (Mearsheimer 2001: 35). Předpokladem poté je, že anarchie a distribuce schopností a moci mají největší význam při vysvětlování velkých problémů mezinárodní politiky, jako je válka a mír. Menší pozornost je potom kladena na roli jednotlivců, domácí politiku a ideologii. V konečném důsledku však Mearsheimer uznává, že pokud je důležitost připisována domácím faktorům, ofenzivní realismus nemá co říci (Kauppi, Viotti 2012: 64).

Ofenzivní realisté se dále zabývají otázkou spolupráce mezi státy v mezinárodním prostředí. Kooperace států v rámci mezinárodních organizací odráží rozdělení moci v systému a obranu národních zájmů. Rozhodnutí o zřízení a udržení takové organizace záleží na důležitosti národního zájmu a jeho trvání. Kooperace mezi jednotlivými státy je v tomto případě ovlivněna především relativními zisky či ztrátami a rizikem podvádět (Mearsheimer 2001: 36). Faktor týkající se zisků a ztrát je v pojetí realistické koncepce velice problematický. Ačkoliv mají státy zájem na zisku, šance, že by jiný aktér mohl získat více a zesílit tak svůj vliv v mezinárodním prostředí, je nepřijatelná, a tudíž je i tato spolupráce bezpředmětná. Možnost podvádět má poté vliv na dlouhodobou kooperaci a udržení důvěry. V tomto případě státy už z principu počítají s nedodržením úmluvy, jelikož každý z nich upřednostňuje vlastní zájmy. V případě, kdy jsou společné problémy vyřešeny a sdílené zájmy pominou, smysl existence mezinárodní organizace není relevantní a ta může ukončit svou činnost (Waisová 2002: 107).

Co se týká nesystémových faktorů, ačkoliv Kenneth Waltz úmyslně bagatelizoval faktory domácí politiky stejně jako John Mearsheimer, zdůraznil význam státně-společenské úrovně analýzy. Další defenzivní realisté se potom snažili překonat limity strukturálního realismu, zejména neschopnost osvětlit ty případy, kdy se hlavní mocnosti chovají nestrategicky. To vyžadovalo proniknutí do sféry individuálních a státně-společenských nebo jednotkových úrovní analýzy a zkoumání role faktorů, jako je lidské působení – role, kterou lidské bytosti hrají v domácí politice, jejich kognitivní chápání, vnímání nebo špatné vnímání a systémy elitní víry (Kauppi, Viotti 2012: 65).

Stephen Walt poté přepracoval teorii balance of power, jelikož dle jeho názoru teorie *balance of threat* poskytuje historicky přesnější vysvětlení. Walt poznamenává, že státy jsou přitahovány k síle a úpadek relativní pozice státu povede jeho spojence k neutralitě nebo naopak dezerci k druhé straně. Dle jeho analýzy záleží právě na hrozbě, nejen na samotné moci. Tudíž, čím větší je hrozba, tím větší je pravděpodobnost, že zranitelné státy budou vyhledávat aliance. V této souvislosti Walt vymezuje rozdíl mezi *balancing*⁴ a *bandwagoning*⁵. Balancing je v mezinárodním prostředí běžnější formou spojenectví s tendencí zrcadlit umírněnost a možnou snahu minimalizovat hrozbu, kterou jeden představuje pro druhé. Proti tomu, bandwagoning nastává v mnohem více konkurenční souvislosti (Walt 1985: 4–8).

Ačkoliv se mezinárodní vztahy a jednotlivé teorie etablovaly až s počátkem 20. století, někteří autoři považují realistickou školu za nejstarší teorii mezinárodních vztahů a její počátky odvozují od Thukydidy a jeho *Dějiny peloponéské války*. Ve skutečnosti však politický realismus existuje jako ucelené paradigma mezinárodních vztahů až od 30. let 20. století. Pravděpodobně nejdůležitějším přínosem realismu je, že na rozdíl od idealismu staví své učení na faktech a objektivně posuzuje mezinárodní prostředí a chování jednotlivých aktérů (Krejčí 1997: 341).

Vývoj politického realismu lze rozdělit do tří základních period – prerealismus, klasický realismus a strukturální realismus/neorealismus. Prerealismus nelze pokládat za ucelené pojetí, jde spíše o soubor myšlenek myslitelů z různých časových etap světového vývoje. Jejich ideje se posléze, v čase rozkvětu realismu, staly východisky novodobých filozofů 20. století. Ti se odvolávali především na díla Thukydidy, Niccola Machiavelliho a Thomase Hobbesa. Co se týká prvního zmiňovaného, jeho dílo se zaměřuje především na boj o vojenskou a politickou moc. Machiavelli dal realismu základ, jakýmž teorie nahlíží na politiku, tudíž jaká ve skutečnosti je. Dále se také zaměřil na význam přežití státu jako hlavního aktéra mezinárodních vztahů a důležitost jeho bezpečnosti, jež smí zahrnovat nemorální chování. Hobbes se poté „jeví jako realista svým názorem na člověka jako agresivní a sobeckou bytost, vizí státu sledujícího pouze vlastní cíle, představou prvořadého zájmu v podobě moci, míněním o přirozenosti konfliktu a vnímáním společenského prostředí jako anarchického a chaotického.“ (Krejčí 1997: 342)

⁴ Spojenectví proti převládající hrozbě, která má dominantní pozici v mezinárodním prostředí.

⁵ Oportunistická možnost spojit se se zdrojem nebezpečí, zejména pokud se jedná o silný stát.

Za předěl mezi prerealismem a klasickým realismem je považováno dílo Edwarda H. Carr *Dvacetiletá krize 1919–1939*. Tato práce vznikla jako kritická reakce na myšlení tehdejších čelních představitelů anglicky mluvících zemí, konkrétně – opomenutí významu moci. Základním východiskem knihy je spor mezi utopismem (idealismem) a realismem. Carr tvrdí, že utopie je základním prvkem k pochopení mezinárodní politiky, načež na řadu přichází realistické pojetí. Navzdory tomuto tvrzení však Carr nepovažuje ani realismus za dokonalý, jelikož poskytuje pouze boj o moc a neumožňuje rozvoj mezinárodní společnosti. Z tohoto důvodu je pro něj v mezinárodní politice a politickém myšlení stejně důležitá přítomnost jak utopismu, tak realismu a jejich vzájemný soulad (Babík 2013: 496).

Klasický realismus nevznikl pouze v souvislosti s nástupem Druhé světové války, ale také jako reakce na následnou hospodářskou provázanost jednotlivých států, jejichž počet se výrazně zvýšil, a na celkovou ekonomickou situaci v mezinárodním společenství. Dále se na politické scéně objevili noví aktéři v podobně mezistátních, nadnárodních a nevládních organizací a také se změnila podoba vojenství a význam zbraní hromadného ničení, jejichž potenciál již netkvěl pouze ve strategickém chování hlavních velmocí (Krejčí 1997: 343).

Vedoucí pozice v mezinárodních vztazích se proto ujaly USA nejen z pozice ekonomicky a vojensky nejsilnější mocnosti, ale také z důvodu odpovědnosti za stabilitu světového systému (Guzzini 2004: 29). Díky tomu jsou za zakladatele klasického realismu považováni čtyři američtí teoretici – Reinhold Neibuhr, Hans Morgenthau, Walter Lippmann a George Kennan. Nicméně za nejvýznamnějšího lze považovat H. Morgenthaua, jenž položil základ mocenské politiky, zdůrazňoval boj o moc ve světovém společenství a vytvořil soubor realistických principů, které měly sloužit jako základ pro zahraniční politiku států (Kauppi, Viotti 2012: 51).

Poslední etapou vývoje realismu je takzvaný neorealismus, který „*představuje zvláštní reakci realistické školy na dvojí výzvu: (a) změna sociálního prostředí v důsledku technologické revoluce, růst počtu a významu nestátních aktérů mezinárodních vztahů a zvětšování vzájemné závislosti států; (b) rozvoj systémové teorie a behaviorální revoluce v teorii mezinárodních vztahů.*“ (Krejčí 1997: 346) Na rozdíl od realismu, pojetí upouští od vysvětlení mezinárodních vztahů prostřednictvím filozofické antropologie neboli teorie člověka. Co se týká anarchistické povahy světového politického řádu a státocentrismu, tyto proměnné nadále zůstávají nejdůležitějšími aktéry mezinárodní scény (Tamtéž: 347).

Neorealismus se také někdy nazývá strukturální realismus, jelikož zvýšená pozornost je kladena na strukturu systému, která právě nahrazuje lidský boj a touhu po moci. Dle neorealistů tato struktura daleko lépe vysvětluje chování jednotlivých států v mezinárodním prostředí, jelikož utváří politické vztahy a chování jednotlivých aktérů systému. Mezinárodní struktura systému vzniká reciprocitou mezi státy, jež následně nutí k určitému chování. Avšak ve chvíli, kdy samotná mezinárodní struktura vznikne, nemohou ji jednotliví aktéři nadále kontrolovat a dochází tak k vytvoření velice důležité zpětné vazby. Jinými slovy, struktura „*si vynucuje určité chování do té míry, že z pouhého pudu sebezáchovy, z instinktu po přežití vzniká mocenská rovnováha, a to více či méně automaticky.*“ (Krejčí 1997: 347)

I nadále přetrvává významnost distribuce moci, která je v mezinárodním systému rozdělena vždy nerovnoměrně, a to i za předpokladu stále rostoucí provázanosti jednotlivých států. Právě vzájemná závislost je příčinou boje o moc a její distribuce. Je to výzva nejen pro ty, co se nenachází na vrcholu světového politického systému, ale také pro nejmocnější státy, jejichž hlavním cílem je udržení, zničení či vytvoření politické dominance nad světovou strukturou. Základním impulzem je tudíž boj o získání a následné udržení hegemonie (Mearsheimer 2001: 35).

Ačkoliv neorealisté nepopírají existenci spolupráce v rámci politického systému a přítomnost nestátních, mezistátních a nadnárodních institucí, hlavním aktérem je nadále stát, jež dokáže kontrolovat veškeré instituce. Vzájemná závislost a provázanost proto není shledávána jako rovnost mezi jednotlivými aktéry, ale především jako zdroj moci, nadřazenosti a zranitelnosti jednoho státu nad druhým (Kauppi, Viotti 2012: 71–72).

1.1.1. Hans Morgenthau

Hans Morgenthau je považován za jednoho z nejvýznamnějších teoretiků mezinárodních vztahů. V mnoha ohledech ztělesňuje klasického realistu díky svému důrazu na holistický přístup k mezinárodním vztahům, jenž obsahuje všechny úrovně analýzy, pomocí nichž zahrnuje dopad na lidskou přirozenost, rozmazání rozdílů mezi společnostmi a mezinárodním systémem a zájem o spravedlnost. Jeho realistické dílo *Politika mezi národy* bylo vnímáno jako návod pro poválečné státníky USA, kteří stáli v čele přední mezinárodní mocnosti a v jejichž zájmu již nadále nebylo možné uvažovat o izolacionalismu od zbytku světa (Kauppi, Viotti 2012: 51).

Morgenthau vytyčil šest základních principů politického realismu:

- politika, stejně jako společnost obecně, se řídí objektivními zákony, jež mají kořeny v lidské přirozenosti;
- v mezinárodní politice je zájem definován z hlediska moci;
- zájem definovaný jako moc není permanentní – druh zájmu určující politické jednání závisí na politickém a kulturním kontextu, v jejichž rámci je formulována zahraniční politika;
- existuje napětí mezi morálním chováním a požadavky úspěšné politické činnosti – univerzální morální zásady se musí přizpůsobit konkrétním okolnostem času a místa – přičemž hlavním zájmem státu je přežití;
- politický realismus odmítá identifikovat zahraničněpolitické cíle určitého národa s morálními zákony – vždy jde o mocenský zájem aktéra;
- mocenský zájem poskytuje mezinárodní politice samostatné postavení s vlastními pravidly, a tak ji zrovnoprávňuje s ostatními sférami (Morgenthau 1997: 4–13).

Hlavní důraz je tudíž kladen na pojetí člověka, společnosti, národa a státu, zahraniční politiky a světového politického systému (Krejčí 1997: 344).

Zahraniční politika se dle Morgenthaua odvíjí od koncepce přirozenosti člověka, jež je opakem Rousseauova pojetí. Podle něj se lidé rodí a žijí v poutech, ale chtějí být svobodnými, načež je přidána podmínka lidské touhy po moci a nadvládě, jež je podstatná pro lidskou existenci. Konflikt nastává ve chvíli, kdy jsou touto nadřazeností ovlivněni další lidé, kterým se nelíbí role podřízených a zároveň není naplněna jejich vlastní touha po moci. Z tohoto důvodu Morgenthau považuje touhu po moci za nejsilnější lidskou vlastnost, avšak celkově pracuje s ideou pluralitní lidské společnosti, kdy jsou lidé tvořeni a ve své podstatě se chovají jako takzvaný „ekonomický člověk“, „morální člověk“, „politický člověk“ a „věřící člověk“. Tuto tezi dále rozšiřuje vysvětlením, že „politický člověk“ by byl pouhou bestií, jelikož by u něj absentoval nedostatek morální zdrženlivosti. Na druhou stranu „morální člověk“ by byl za hlupáka, jelikož by postrádal jistou dávku obezřetnosti. A v neposlední řadě, „věřící člověk“ by byl svatý, jelikož by mu chyběla vlastnost světské touhy (Morgenthau 1997: 16).

Co se týká společnosti a kolektivního chování, vychází z pojetí přirozenosti člověka, a tudíž je zde opět kladen důraz na touhu po moci a egoismus individuů. Protože se v tomto případě jedná o skupiny, sobeckost a dychtivost po dosažení cílů je silnější než u jednotlivce. Negativní egoismus jednotlivce se tedy u skupin mění v patriotismus,

jenž je vnímán jako altruismus nacházející se na vrcholu společenských hodnot. Jelikož realisté klasicky ztotožňují národ se státem, jsou to právě tyto skupiny, u nichž se touha po moci a nadvládě projevuje nejzřetelněji (Barša, Císař 2008: 40).

Zahraniční politika států vychází ze souboru národních zájmů a udává tak směr a orientaci v mezinárodní politice. Za nejdůležitější strategický zájem je považována národní bezpečnost. Stát se v této záležitosti musí spoléhat na vlastní síly, což je logickým vyústěním realistického pojetí anarchické struktury světového systému. Stát proto musí disponovat takovou vojenskou mocí, aby dokázal odstrašit každého potencionálního nepřítele. V této souvislosti je možné vytvářet spojenectví mezi státy, avšak loajalita se nesmí přeceňovat a bezpečnost státu nesmí být nikdy svěřena do rukou mezinárodních organizací a mezinárodního práva. Nicméně část moci musí zůstat skryta, čímž dochází k vytvoření security dilemma, jelikož nelze přesně změřit všechny složky a motivy státní moci (Krejčí 1997: 346).

Takto dochází k vytvoření světového politického systému, jehož hlavními aktéry jsou státy, které se pomocí svých ambicí a vzájemných vztahů ovlivňují. „*Moc, která je integrujícím faktorem ve vnitroskupinových vztazích, je zdrojem anarchie v mezistátních vztazích.*“ (Krejčí 1997: 346) Každá rovnováha ve světovém politickém systému je tak pouze dočasná, jelikož počítá s neustálým mocenským bojem a válkou, jakožto krajním řešením. V rámci realistické teorie však neexistuje jednotné pojetí mocenské rovnováhy a ani světové struktury, která vede k největší možné stabilitě politického systému (Williams 2004: 650–653).

Morgenthau ve svém díle klade důraz na definici konceptu moci, kterou jednoduše chápe jako kontrolu jednoho aktéra nad myslí a jednáním ostatních. Ačkoliv moc odlišuje od fyzického násilí, užití síly jako takové a vojenskou moc shledává nejdůležitějším zdrojem státní moci v mezinárodním prostředí. Za další důležité zdroje moci nicméně pokládá zeměpisnou polohu, přírodní zdroje, průmyslovou základnu, vojenskou připravenost, počet obyvatel, národní charakter, rozhodnost a vytrvalost národa a kvalitu diplomacie (Drulák 2003: 59). De facto specifické postavení mají v této souvislosti diplomacie a vojenská síla. Ostatní faktory získávají na relevantnosti v takové míře, do jaké se promítají právě do těchto dvou složek (Tamtéž).

Klíčový je taktéž význam Morgenthauova pojetí národního zájmu. Pro ten platí předpoklad, že se dané státy budou chovat objektivně a racionálně, bez ohledu na záměry jejich konkrétních představitelů a ostatních vnitrostátních subjektů. Ve většině případů se tak národní zájmy unitárních států shodují, což následně vede k vytvoření

mezinárodních organizací, pomocí nichž dochází k dosažení společných zájmů. V moment, kdy státy tento pořádek poruší svým neracionálním chováním, poškozují jen samy sebe a mezinárodní prostor se tak stává konfliktem jednotlivých národních zájmů, jejichž neustálé rozpínání vede k válkám (Waisová 2002: 107). Nepochybným prostředkem pro předcházení válek je systém alianční politiky alias balance of power. „*Samotné uzavření aliance tak brzdí mocenské ambice států, proti nimž byla aliance uzavřena, vede je k umírněnosti, čímž stabilizuje mezinárodní systém.*“ (Drulák 2003: 59)

1.1.2. Kenneth Waltz

Kenneth Waltz, taktéž jako H. Morgenthau, je pokládán za jednoho z nejvlivnějších teoretiků mezinárodních vztahů. Jeho nejznámějším dílem je *Theory of International Politics*, jehož prostřednictvím se pokusil vytvořit skutečnou systémovou teorii mezinárodních vztahů a zároveň se díky tomuto zapsal jako zakladatel neorealistického směru. Nicméně K. Waltz se prvotně proslavil díky práci *Man, the State, and War*, jež spadá do tradice klasického realismu (Kauppi, Viotti 2012: 96–97). Jedná se o vylepšení Waltzovi doktorské disertační práce z Kolumbijské univerzity se zaměřením na politické filozofy a jejich teorie mezinárodních vztahů a koncipování příčin války. Dílo je pokládáno za prvotní formulaci něčeho, co je nyní známé jako hladina analýzy. Jinými slovy zkoumal, zda jsou příčiny války předmětem tří rovin – individuální, státního uspořádání či mezinárodní systémové analýzy. K. Waltz v tomto díle poukazuje na skutečnost, že pokud chceme dosáhnout míru, musíme nejdříve porozumět příčinám války (Drulák 2003: 60).

První rovina jeho analýzy teorií mezinárodních vztahů je inspirována Benedictem Spinozou, který jádro významných příčin válek nacházel v povaze a chování člověka. V tomto případě války vyplývají z lidské sobeckosti, nesprávných agresivních impulsů a z hlouposti (Barša, Císař 2008: 83). Jiné příčiny jsou bezpředmětné a musí být interpretovány v souvislosti těchto faktorů. Za předpokladu, že jsou tyto příčiny považovány za primární, odstranění války je možno dosáhnout skrze osvícenou společnost či zajištěním jejich psychologicko-sociálního přizpůsobení (Kauppi, Viotti 2012: 98).

Ačkoliv první rovina nevyklučuje vliv státu, jeho role je považována za méně důležitou než lidská podstata a chování. Nicméně sled událostí týkající se válek je natolik různorodý, že lidská přirozenost nemůže být jejich jediným determinantem

a psychologické a sociologické analýzy nejsou dostatečné. Z tohoto důvodu K. Waltz představil druhou rovinu, týkající se státního uspořádání, jež nejen doplňuje a pomáhá utřídit poznatky první roviny související s jednotlivci, ale má být také klíčová k pochopení války a míru. V rámci této části Waltz pracuje s myšlením Immanuela Kanta (Barša, Císař 2008: 84).

Dle této roviny jsou války často doprovázeny vedlejším faktorem, jenž způsobuje vnitřní jednotu⁶ všech zúčastněných států. Proto státy, které se potýkají s jistými vnitřními spory, občas samy vyhledávají konflikty s ostatními aktéry, aby dosáhly vlastní vnitřní stability. V tomto případě tudíž nezáleží na systému mezinárodního prostředí – socialisté, demokraté, realisté či liberálové – ale na státech, které jsou tvořeny právě lidmi. V této souvislosti se rovina vrací k podstatě první úrovně, a totiž k lidské podstatě. Lidé tvoří nejen společnost jednotlivých států, ale také společnost celého mezinárodního prostředí. Činnost států, přesněji činnost společnosti států, tak tvoří podstatu mezinárodních vztahů a naopak. Proto vliv, jenž je přisuzován vnitřní struktuře států ve snaze vyřešit rovnováhu války a míru, nemůže být stanoven, dokud nebude přehodnocen význam mezinárodního prostředí (Waltz 2001: 81–82).

Třetí rovina se právě proto zabývá analýzou mezinárodního systému, jež je dle Walze tvořen mnoha suverénními státy a žádným hierarchickým uspořádáním, což zapříčiňuje vznik většiny konfliktů. Každý stát je v tomto případě svým vlastním soudcem, a tudíž může kdykoliv použít sílu při provádění svých vlastních politik. Poté jen záleží na daném protivníkovi a okolnostech, jak na úder zareaguje (Kauppi, Viotti 2012: 101).

Waltz tuto rovinu spojuje především s filozofií Jean-Jacques Rousseaua, polemizuje nad problematikou anarchie, a jak dle tohoto autora dosáhnout její možné harmonie. V konečném důsledku pak Waltz přichází na dvě východiska. První z nich je, že mezi předpoklady „absentující automatické harmonie v systému anarchie“ a „nevyhnutelností války mezi autonomními státy“ není žádný logický vztah. Druhým výsledkem je pak nedostatečná provázanost jednotlivých zkoumaných rovin (Waltz 2001: 186).

Lze tvrdit, že všechny tři roviny, jež Waltz zkoumal, mají utopický charakter. Jsou natolik triviální, až disponují přímo nezpochybnitelnou tautologií. Je více než jasné, že *„dokonale dobré státy nebo lidé nebudou konat špatné věci; a v rámci účinné*

⁶ Politickou; občanskou; bezpečnostní; ekonomickou atd.

organizace není tolerováno jakékoliv vysoce deviantní chování.“ (Kauppi, Viotti 2012: 104) Příčinou takového závěru je podle K. Waltze zaměření se vždy na jedinou úroveň (Drulák 2003: 60). Waltz odmítá první dvě roviny příčin války – Spinozu a Kanta. Zdroj konfliktů podle něj nepramení z nedokonalosti jednotlivců, psychiky ani z individuálních státních systémů, ale z problematiky vztahů států v mezinárodním prostředí (Barša, Císař 2008: 88).

Samotnou rovinou mezinárodního systému se K. Waltz podrobněji zabývá ve svém druhém díle, podle něhož vznikla nová strukturální teorie mezinárodních vztahů – neorealismus. Ten je inspirovaný nejen klasickým realismem, ale také scientismem, díky kterému Waltz vyloučil realistický předpoklad zkažené lidské podstaty, a naopak přijal princip falzifikace a ekonomie (Drulák 2003: 61). Z realistické koncepce poté přebírá myšlenku státu jako jediného aktéra a tvůrce mezinárodní politiky, koncept mezinárodní anarchie, mocenskou politiku, přežití a bezpečnost států a v neposlední řadě tedy problém vztahů mezi státy v podobě války, míru a nejistoty. Předmětem zkoumání už tedy není „Morgenthauova“ lidská přirozenost, ale je jím zmiňovaná struktura systému států (Waisová 2002: 44).

Kenneth Waltz definuje tři znaky neorealismu:

- struktura mezinárodních vztahů je anarchická a dochází v ní k balance of power a k security dilemma;
- aktéři jsou v tomto systému stejnorodí, jelikož se zaměřují jen sami na sebe, a proto musí splňovat všechny funkce;
- distribuce moci je daná nejen schopnostmi jednotlivých aktérů, ale hlavně jejich počtem v mezinárodním prostoru – bipolarita a multipolarita (Waltz 1979: 88–99).

Co se týká třetího znaku rozložení moci v systému, ten je jako jediný proměnný. Především se jedná o přechod mezi bipolaritou a multipolaritou, který je většinou důsledkem celosvětových válek. Waltz poté upřednostňuje bipolární uspořádání (Linklater 2003: 160), jež považuje za stabilnější formu distribuce moci v systému, jelikož je přehlednější a „*zbavuje dva rozhodující hráče závislosti na nejistých spojencích a umožňuje snazší dohodu velmocí v dílčích otázkách MV.*“ (Drulák 2003: 63)

1.2. Významné historické mezníky změn zahraniční politiky Íránu

Ačkoliv je to již 40 let od chvíle, kdy Muhammad Rezá Šáh Pahlaví uprchl z Teheránu, a skončilo 2500 let íránské monarchie, jsou příčiny a odkaz islámské revoluce v zahraniční politice Íránské islámské republiky (IRI) stále aktuální (Ansari 2019). Od roku 1979 Írán čelí hrozbám ze strany USA a Izraele pro jeho údajný vývoj nukleárních zbraní a také povahu režimu a principů (Ramazani 2008: 1–2). Politice IRI dominují tři hlavní témata: povaha íránského politického systému, způsob, jakým íránský režim vnímá ty ostatní a v neposlední řadě zahraniční politika, která je zakotvena v ústavě z roku 1979. Pro kontext diplomové práce a lepší pochopení chování Íránu je důležité analyzovat právě jeho zahraniční politiku. Je to cesta k porozumění vzájemného vztahu náboženství a politiky, dopadu íránské zahraniční politiky na Středním východě a íránské mezinárodní bezpečnosti (Ehtashami, Zweiri 2008: xiii).

Zahraněční politika IRI je založena na čtyřech základních principech: odmítnutí všech forem externí dominance, zachování íránské nezávislosti a teritoriální integrity, ochrana práv všech muslimů bez spolupráce s hegemony v mezinárodním prostředí a udržování mírových vztahů se všemi neválčícími státy. Tyto principy řídí zahraniční politiku IRI již od islámské revoluce z roku 1979, ačkoliv byl přijat pragmatický přístup státních činitelů Íránu poháněný regionálním a mezinárodním vývojem. Pomocí těchto principů je lehčí pochopit takzvaný koncept *exporting the revolution*⁷, jež byl široce obhajován v 80. letech minulého století (IPS 2007: 10)

Íránské úsilí, zviditelnit se jako srdce muslimského světa, může být vnímáno jako pokus o získání celosvětové podpory muslimského obyvatelstva, jež by mu dala legitimitu v rámci nejen regionálních, ale také mezinárodních výzev. Na druhou stranu principy zahraniční politiky vytvořily takzvané „nepřátele islámu a Íránu“, za které IRI považuje Západ, a především USA. Ty naopak shledávají íránskou zahraniční politiku za největší hrozbu bezpečnosti a stability na Středním východě⁸ (Alavi 2017).

Íránská politická scéna může být rozdělena do čtyř hlavních skupin – klasikové, konzervativci, reformisté a neokonzervativci. Všechny tyto skupiny, kromě reformistů, souhlasí se zmiňovanými principy zahraniční politiky, přičemž reformisté věří,

⁷ Pojem takzvaného vývozu islámské revoluce do světa a sjednocení lidstva pod islámské náboženství. Uskutečnění tohoto plánu bylo vnímáno jako hrozba nejen pro region, ale pro celý svět (CIA 1980: iii).

⁸ V této souvislosti není těžké pochopit, proč se Írán snažil přesunout své partnerství spíše k Východním zemím. Většina íránských politiků věří, že budování partnerských vztahů s Východem je méně riskantní, než se Západem a jeho hegemonickými tendencemi. Za vzor v tomto směru Írán, stejně jako jeho úřední představitelé, považuje především Čínu (Tamtéž: xiv).

že je nezbytné udržovat dobré vztahy se Západem a argumentují, že takováto zahraniční politika země deformuje íránskou image. Z tohoto důvodu volají po vážné revizi íránské zahraniční politiky (Ehtashami, Zweiri 2008: xiv).

1.2.1. Kořeny íránského velikášství

Touha po svobodě a nezávislosti a jejich progresivní promítnutí do hlavních ideálů a následných principů v rámci íránského světového pohledu, je tak stará, jako samotný Íránský stát založený Cyrusem 558–530 př. n. l. Tento rodící se stát během 30 let expandoval a dal za vznik Perské říši⁹, jež přetrvala po dalších 200 let. Cyrusova schopnost udržet takto rozsáhlé území pohromadě tkvěla v jeho uvážlivém a tolerantním státnictví než v jeho náboženské etice. Základem bylo spíše schválení náboženských zákonů všech podrobených národů – Egyptanů Babyloňanů a Židů. Na druhou stranu, takové pojetí nezávislosti a svobody nebylo realizováno na samotném území tehdejšího Íránu, kde si Darius I. sám přisoudil božské právo králů. Tento královský nárok na nebeské požehnání – *khavarn/farr* – se od té doby stal hlavním rysem íránské historie a politické kultury. Koncepty nezávislosti a svobody byly tímto podřízeny suverenitě šáha¹⁰, jakožto ochránce náboženství a království (Ramazani 2008: 2–4).

S postupnou proměnou impéria a střídáním jednotlivých dynastií na trůnu došlo také ke změně náboženství. Společně s rodem Safíovců došlo k takzvanému šíítizování teritoria, ačkoliv myšlenka blízkého spojení trůnu a oltáře zůstala nadále. V praxi to však znamenalo, že Safíovci používali šíismus dalších 200 let spíše k legitimizaci a konsolidaci své politické moci než k poskytování svobody lidem. Náboženského ospravedlnování využívali i ve spojitosti s nepřetržitými a neprůkaznými válkami, převážně s tehdejší sunnitskou Osmanskou říší, jejichž smysl byl však primárně teritoriální (Axworthy 2008: 130–134).

Výsledkem těchto válek, společně s dlouhotrvajícími problémy sociální soudržnosti, politickým frakcionalismem, korupcí královské rodiny a bratrovražednou a zkamenělou interpretací náboženství byl kolaps celého impéria v roce 1722. K obnově Íránského státu a společnosti došlo až v 19. století, kdy byl vtažen do evropské imperiální nevráživosti na území Středního východu (Amanat 2017: 152).

⁹ Teritoriálně se táhla od břehů řeky Nil, Egejského moře až po řeku Indus a od afrických pouští po ledovcové hranice Číny. Demograficky poté reprezentovala první záměrný pokus o sjednocení heterogenního obyvatelstva všech těchto teritorií do jednotné organizované mezinárodní společnosti (Encyclopædia Britannica).

¹⁰ Tradiční titul íránských vládců ve starověku s významem král králů (Strašíková 2011).

1.2.2. Novodobý vývoj zahraniční politiky Íránské islámské republiky

Historické procesy 19. a 20. století způsobily změny ve vnímání nezávislosti a svobody Íránu, které byly transformovány do národních a demokratických principů v podobě Ústavní revoluce. Tato historická proměna závisela převážně na třech procesech: zkrácení délky státních hranic se snížením počtu sousedních států, částečná kolonizace států¹¹, a především rozkvět reformního, modernistického a sekulárně-nacionalistického a demokratického myšlení (Ramazani 2008: 4–5).

Významná změna íránského režimu nastala s vládou Rezy Šáha (1925–1941) a jeho syna Muhammada Rezy Šáha Pahlaví (1941–1979). Oba zahalili svou autoritářskou vládu s preislámskými koncepty do moderního sekulárního hávu. Úsilí Rezy o nezávislost pomohlo stabilizovat Íránské mezinárodní hranice a zrušit století starý režim kapitulací. Tím, že vydal rozšíření koncese britským ropným společnostem, však poškodil íránskou ekonomiku na celá desetiletí, než byla anglo-íránská ropná společnost znárodněna v důsledku nacionalisticko-demokratického hnutí vedeného premiérem Muhammadem Mosaddekem (Keddie 2006: 124–126).

Mosaddekovo pojetí nezávislosti a svobody bylo nazýváno „obrozením ústavního období“. Základním cílem jeho nacionalisticko-demokratického hnutí bylo ukončení tyranie a zahraniční dominance¹². Nicméně v roce 1953 došlo k puči proti Mosaddekovi a diktátorská vláda Muhammada Rezy expandovala. Výsledkem byla až „*extravagantní verze íránské nezávislosti zaměřená na šáha a svoboda neviděla světlo dne*“ (Ramazani 2008: 7). Muhammad Rezá nařídil vyzbrojení Íránu, aby se stal jednou z pěti předních konvenčních vojenských sil světa. Dohoda¹³ o statusu sil, kterou podepsal s USA, v podstatě znamenala návrat k zahraniční kapitulaci Íránu (Tamtéž: 8).

Proti politice Muhammada Rezy se vymezoval Sajjid Rúholláh Músaví Chomejní, který byl za jeho veřejnou kritiku poslán do exilu. Jeho koncept nezávislosti pocházel z jeho základní premisy světového názoru – islám má sloužit konečnému cíli spásy lidstva. Z toho vyplynulo, že nezávislost muslimské komunity měla být upřednostňována nad Íránem jako moderním národním státem. Tato představa se však

¹¹ Jednalo se především o vynucení si mnoha hospodářských a obchodních koncesí ze strany VB a Ruska (Ramazani 2008: 5).

¹² Mosaddek věřil, že jakékoliv společenské a politické reformy budou bezvýznamné, dokud bude íránský ropný průmysl kontrolován zahraničními mocnostmi. Z tohoto důvodu Mosaddek volal po znárodnění íránského ropného průmyslu, kterého bylo dosaženo v roce 1951 (Tamtéž: 7).

¹³ Rúholláh Chomejní tuto dohodu nazval „Dokument k zotročení Íránu“ (Tamtéž: 8).

rozcházela s názorem tehdejšího prozatímního, náboženského a reformního premiéra Mehdiho Bazargana, který kladl důraz především na nezávislost a svobodu Íránu samotného (Byman et. al 2019).

Protestní hnutí proti šáhovskému režimu započalo již na začátku roku 1977, kdy se Národní fronta společně s náboženskou elitou a střední třídou íránského obyvatelstva vymezila proti korupci a represím Muhammada Rezy. Ve snaze potlačit nepokoje a uklidnit střední třídu, jmenoval šáh nového premiéra, člena Národní fronty, Šápúra Bachtijára. Na jeho žádost Muhammad Reza dne 16. ledna 1979 odstoupil z trůnu a díky tomu se do země na počátku února vrátil Chomejní (Henderson 2019), který jmenoval novou prozatímní vládu v čele s Bazarganem. Byla založena Islámská republikánská strana a došlo k vyhlášení referenda o vzniku IRI, jež bylo přijato 98,2 % obyvatel. Dne 1. dubna 1979 byla vyhlášena teokratická IRI a Chomejní se až do své smrti v roce 1989 stal jejím *rahbarem*¹⁴. Následně byla vytvořena Rada expertů k vypracování nové islámské ústavy přijaté 24. října 1979 (Martin 2003: 147–159). „*Ústava IRI podporuje kulturní, sociální, politické a ekonomické instituce íránské společnosti založené na islámských principech a normách, které představují aspiraci islámské Ummy.*“ (Constitution of the Islamic Republic of Iran 1989)

Založení Islámské republiky mělo hluboký dopad na celý region politicky, ekonomicky, společensky, vojensky i kulturně. Regionální mocenské koalice a uspořádání byly hluboce zasaženy obnovením šíitského islámu jakožto státního náboženství Íránu a stěžejního faktoru k vládnutí. Ihned po vzniku IRI v roce 1979 se okolní sunnitské státy začaly obávat vzniku takzvaného *šíitského pŭlměsíce*¹⁵, a tudíž začaly podporovat Irák Saddáma Husajna v Irácko-Íránské válce¹⁶ probíhající v 80. letech. Také předešlé íránské vztahy s teroristickými organizacemi a skupinami byly ovlivněny vznikem republiky (Nakhleh 2019).

Íránská zahraniční politika byla po islámské revoluci rozdělena mezi zájmy Islámského světa a národní zájmy samotného Íránu. Zahraniční politika prošla čtyřmi fázemi – realistickou, ideologickou, pragmatickou a reformní. První realistická započala

¹⁴ Nejvyšší představitel Íránu alias duchovní i politický vůdce Íránské republiky a íránského lidu (Strašíková 2011).

¹⁵ Region Středního východu ve tvaru pŭlměsíce, jehož většinové obyvatelstvo se hlásí k menšinovému šíitskému islámu – Írán, Irák, Sýrie, Libanon (Haddadin 2017).

¹⁶ Vpád iráckých vojsk Saddáma Husajna na území Íránu v září 1980. V první řadě šlo o územní spory (provincie Chúzestán), dále se však jednalo o ropná naleziště a v neposlední řadě o náboženské důvody. Tato válka skončila uzavřením příměří v roce 1988, avšak vztahy obou států patří k nejproblematičtějším z hlediska bezpečnosti v regionu (Šustrová, Mlejnek 2014).

již se zmíněným premiérem Bazarganem a skončila zadržením zaměstnanců americké ambasády v Teheránu¹⁷ (Reuters 2009). V této době byla zahraniční politika země založená na národních zájmech, nikoliv na ideologických prioritách. To však bylo v rozporu s islámskými principy, na nichž trval Imám Chomejní jakožto nejvyšší vůdce. Vláda se snažila respektovat mezinárodní normy a vyhýbat se jakékoliv intervenční politice vzhledem k ostatním zemím regionu, s cílem zlepšit iránské zahraniční vztahy. Realistický přístup tak brzy selhal právě kvůli odlišným stanoviskům Bazargana a Chomejního (Jonathan 1979).

Ideologická fáze poté dominovala v době probíhající irácko-iránského konfliktu. Zahraniční politika byla založena na islámských principech. IRI začala ignorovat mezinárodní prostředí a normy dominujícího mezinárodního systému, které nahradila těmi iránskými. Představitelé IRI věřili v expandující tendenci islámské revoluce do okolních států regionu, jež by v revoluci vyústila i zde. Tato intervenční a agresivní politika způsobila nepřátelské vztahy mezi Íránem a dalšími zeměmi, především v Perském zálivu (Soltani, Amiri 2010: 199).

Chomejní pro IRI odmítal prefix „demokracie“ a argumentoval, že islámská demokracie má být nadřazená všem ostatním demokraciím na světě. Chomejní však ve skutečnosti odmítal celý post-westfálský západní koncept mezinárodního systému, protože národní stát považoval za výtvar slabých lidských myslí. Chomejního teorie mezinárodních vztahů neuznávala jiné světové systémy, zejména kapitalistické v čele s USA a socialistické reprezentované SSSR. Jeho hlavní vidinou a přáním bylo shromáždit veškeré světové lidstvo pod takzvaný iránský bezpečnostní deštník. Ve skutečnosti však byl Chomejního koncept nezávislosti šitý na míru právě ideologickým zájmům IRI¹⁸ (Ramazani 2008: 8).

Po smrti Chomejního nastoupil do funkce rahbara tehdejší iránský prezident Sajjid Alí Chameneí¹⁹. Režim nadále vykazoval rysy tvrdé chomejníovské linie, ačkoliv bylo znát určité politické uvolnění, včetně zahraniční politiky, zvolením umírněnějších prezidentů (Čejka 2017: 130). Prvním z nich byl Akbar Hášemí Rafsandžání

¹⁷ 4. listopadu 1979 došlo k obsazení velvyslanectví USA skupinou ozbrojených iránských studentů. Všech 90 zaměstnanců ambasády bylo zajato s tím, že 52 bylo drženo v zajetí po dobu 444 dní. Za jejich propuštění studenti požadovali vydání šáha Rezy Páhla, který se té doby nacházel v New Yorku. (Reuters 2009).

¹⁸ Nejlepším příkladem jsou iránské nákupy zbraní od takzvaného „Great Satan“ alias USA během války s Irákem. Dalším pak může být přijetí rezoluce OSN týkající se příměří s Irákem v roce 1988. Takováto rozhodnutí pak Chomejní odůvodňoval zachováním nejlepších zájmů Íránu, pro jeho nezávislost a přežití revoluce (Ramazani 2008: 8).

¹⁹ Ve funkci nejvyššího představitele je i v současné době.

(1989–1997), jehož definice nezávislosti bagatelizovala Chomejního myšlenku nadnárodního islámského světa. Prezident Rafsandžání přistupoval k zahraniční politice pragmaticky. Za jeho vlády se snažil zrekonstruovat poválečný Írán, normalizovat vztahy s ostatními státy a také si uvědomil potřebu ekonomické reformy. Rafsandžání věřil, že íránská suverénní nezávislost vyžaduje integraci do světové společnosti, zejména do světové ekonomiky²⁰ (Ramazani 2008: 9). Írán tak za jeho vlády deklaroval respektování mezinárodních norem a organizací a jeho zahraniční politika byla založena spíše na geopolitických potřebách než na ideologických předpokladech (Soltani, Amiri 2010: 203).

Druhým umírněnějším prezidentem byl Muhammad Chátamí (1997–2005), který zastával reformistickou fázi s politickými odlišnostmi týkajícími se domácích záležitostí. Především za jeho vlády došlo k výraznému posunu. Kombinoval koncepci nezávislosti a islámské demokracie na základě premisy, že islám a demokracie jsou kompatibilní. V této souvislosti íránští politikové trvali na zavedení nových reformních hodnot, jimiž byly občanská společnost, svoboda projevu, právní stát a pluralismus. Írán se také pokoušel o napravení své mezinárodní reputace. Zahraniční politika Íránu se tudíž soustředila spíše na *détente*²¹, dialog a mírovou koexistenci s ostatními zeměmi nejen regionu Středního východu. Chátamí se v této souvislosti obzvláště pokoušel vyhybat ideologickým prioritám, které by mohly způsobit problémy se zlepšením íránských mezinárodních vztahů. Chátamího koncepce nezávislosti se těšila významnému úspěchu jakožto výsledek íránské všeobecné smířlivé a proaktivní zahraniční politiky²² (Ramazani 2008: 9). Bohužel ani s propagovanou politikou *détente* státy mezinárodního prostředí nevěřily íránským mírovým slibům v rámci nukleárního programu. Také záležitosti týkající se lidských práv byly vnímány jako problematické (Soltani, Amiri 2010: 203–204).

²⁰ Chomejní prosazoval myšlenku izolacionalismu, díky kterému mělo dojít k dosažení absolutní nezávislosti. Konec Studené války a kolaps Sovětského svazu však změnil povahu celého mezinárodního prostředí a většina zemí tak potřebovala reformovat svou politiku směrem k ostatním zemím (Soltani, Amiri 2010: 202).

²¹ Cílem politiky *détente* bylo změnit politiku zejména Evropské unie vzhledem k Íránu. Snažení se setkalo s úspěchem, jež vyústilo v summit Osmého zasedání islámské konference s názvem *Důstojnost, Dialog a Účast* konané v Teheránu 1997 (Soltani, Amiri 2010: 203).

²² V průběhu svého vládnutí propagoval výměnu studentů, sportovců a dalších; obnovení vztahů s evropskými mocnostmi; vyjednávání s Velkou Británií, Francií a Německem ohledně záležitostí nukleární energie; spolupráce s *International Atomic Energy Authority*; navázání přátelských styků se státy Perského zálivu, zejména se Saúdskou Arábií; morální a finanční podpora nové vlády v Afghánistánu; udržování konstruktivních vztahů s Čínou a Ruskem (Ramazani 2008: 9).

V roce 2005 byl do funkce prezidenta zvolen Mahmúd Ahmadínežád, s nímž přišlo opětovné a výrazné ochlazení zahraniční politiky²³ v porovnání se dvěma předchozími prezidenty. Během jeho vlády se íránská politika vrátila zpět k principům a hodnotám prvních let IRI. Nepřátelství Íránu se Západem a Východem vytyčil jako středobod íránské politiky, společně se zničením Izraele, sjednocením islámského světa a jednotou proti imperialismu (Tamtéž: 204–205). Mimoto, že jeho politika v rámci mezinárodního společenství byla populistická a agresivní, začal rozvíjet íránský nukleární program²⁴. V roce 2009 byl Ahmadínežád podruhé zvolen do prezidentského úřadu, což zapříčinilo řadu protestů²⁵, které požadovaly okamžité odvolání prezidenta z jeho funkce. Jejich výsledkem však bylo jen masivní zatýkání a obnovení pořádku (Akbarzadeh, Conduit 2016: 2).

Určité zlepšení postavení reformistů a zahraniční politiky přišlo až v roce 2013 s nově zvoleným prezidentem Hasanem Rúháním, který již ve své volební kampani kritizoval cenzuru médií, zpochybnil těžkopádnost státní bezpečnosti a protesty z roku 2009 označil za přirozené (Sayah 2013). Nicméně přes všechnu umírněnost prezidenta Rúháního by bylo naivní předpokládat, že by zásadním způsobem podkopal íránský teokratický systém. Rúhání je naopak očividný zasvěcenec s rozsáhlými znalostmi silných i slabých stránek režimu a s nepopíratelným závazkem k jeho přežití. Rúháního hlavními cíli zahraniční politiky bylo obnovení oslabené ekonomiky, vyřešení nukleární otázky²⁶ a ukončení íránské mezinárodní izolace (Akbarzadeh, Conduit 2016: 4). V konečném důsledku však *„podstata íránského režimu zůstává nadále zachována, a i rahbarem zůstává nadále tvrdý konzervativec Chamenei. Přesto je znát, že se Írán pomalu dovnitř i navenek otevírá, byť je tento proces velmi pomalý a do značné míry stále ohraničený koncepcí velážete fakih.“* (Čejka 2017: 131).

²³ Geopolitické postavení Íránu bylo mnohem lepší i díky svržení režimu Saddáma Husajna v Iráku v roce 2003, což společně se změnou zahraničněpolitické rétoriky silně zneklidnilo íránské regionální rivaly a následné konflikty v regionu tak získaly podtext sunnitsko-šíitského konfliktu (Soltani, Amiri 2010: 204).

²⁴ Mezinárodní společenství v čele s Radou bezpečnosti OSN reagovalo uvalením sankcí na Írán (Al Jazeera 2012).

²⁵ Takzvané Íránské zelené hnutí nebo také Perské probuzení či Perské jaro (Kazemi 2013).

²⁶ V roce 2015 se podařilo dosáhnout nukleární dohody mezi Íránem, USA, Velkou Británií, Francií, Čínou, Ruskem a Německem. Írán souhlasil s omezením své jaderné činnosti výměnou za zrušení tvrdých zahraničních sankcí (BBC 2019).

1.3. Kořeny syrského konfliktu

Sýrie je země mnoha náboženství, kde dochází k tradičnímu soužití sunnitů, alawitů, křesťanů, drúzů a jezídů. Na území se také nachází menší komunita židů žijící kolem Damašku, Aleppa a Kámišlí. Alawité²⁷, k jejichž vyznání se také hlásí rodina Bašára al-Asada, se řadí k šíitskému islámu, což je jeden z důvodů íránské podpory úřadujícího syrského režimu (Lund 2018: 28). Teherán považuje spojení s rodem Asadovců nejen za cenné, ale také za velice užitečné a spolehlivé již od islámské revoluce 1979 (Akbarzadeh, Conduit 2016: 3).

Dlouhodobá nespokojenost syrské veřejnosti s režimem Bašára al-Asada vyústila v roce 2011 v masivní protesty inspirované Arabským jarem. Odpovědí ze strany režimu bylo jejich násilné potlačení, čímž započala jedna z nejhorších novodobých humanitárních krizí vůbec (OCHA 2019). Syrský režim zvrátil původně poklidný, mírový politický protest až ve zjevně sektářský konflikt. Přijatá opatření vedoucí k ozbrojenému konfliktu do země přilákala také zahraniční bojovníky²⁸, kteří tento sektářský podtext jen přizívají (Jasser 2014: 60).

Čtyřicet let autoritářské nadvlády rodiny Asadovců vytvořilo politické podmínky pro současný syrský konflikt a jeho sektářský podtext. Jak Háfiz al-Asad, tak jeho syn Bašár zakázali jakoukoliv politickou opozici vůči vládní straně Baas a podporovali zločiny páchané bezpečnostními silami, včetně porušování lidských práv, proti kritikům své vlády. V reakci na tuto represí se utvořilo několik skupin, které se proti režimu přímo postavily a některé z nich, včetně mezinárodně uznávané syrské Národní koalice, vyžadovaly demokratickou reformu (Jasser 2014: 62). Další skupiny jsou poháněny náboženskými ideologiemi, jež podněcují násilí, jako je například Džabhat Fatah aš-Šám (an-Nusrá), USA oficiálně uznaná teroristická organizace²⁹ (Foreign Terrorist Organization 2019). Nicméně tyto skupiny nejsou tvořeny pouze Syřany, ale také cizinci, což omezuje nejen jejich funkčnost a schopnost spolupráce, ale také

²⁷ Cca 12 % syrského obyvatelstva se hlásí k tomuto vyznání, tudíž jde o menšinu (minorityrights.org 2018).

²⁸ Jedná se o podporu obou stran konfliktu, jak režimní, tak opoziční. Regionální podpora pramení především z náboženského rozdělení sunnitů (opozice) versus šíitů (režim). Režim al-Asada nachází oporu především u šíitských sil jako je Írán, Irák a Libanon, ale také v rámci sunnitských teroristických skupin jako je Al-Kaida a Hamás. Tato podpora vychází z historické spolupráce mezi těmito aktéry. Opozice je poté podporována především regionálními spojenci USA – Saúdská Arábie, Katar, Turecko (Lund 2018: 17).

²⁹ An-Nusrá byla oficiální syrskou větví Al-Kaidy až do roku 2016, kdy se od ní odštěpila. V roce 2017 se poté sloučila s dalšími teroristickými skupinami pod názvem Tahrir aš-Šám, která se zatím na seznamu teroristických skupin nenachází. An-Nusrá však stále je na oficiálním seznamu (The Week 2017).

dále komplikuje situaci týkající se otázky lidských práv a náboženské svobody v Sýrii (Jasser 2014: 62).

Syrskému konfliktu předcházelo zejména sektářské napětí. Hafíz a Bašár úmyslně povolovali či zakazovali náboženská práva. Nejmenší z náboženských skupin Sýrie, včetně křesťanů, měly dovoleno svobodně provozovat svou víru až do doby, dokud nezačaly otevřeně kritizovat režim a oponovat vládě. Asad také striktně omezil práva sunnitů, zejména participovat na vládě a organizovat se v politické strany (Tamtéž).

Asadovský režim a jeho největší podporovatelé, převážně alawité sdružení ve straně Baas, vykreslují opoziční síly, zejména sunnitské muslimy, nejen jako hrozbu jejich moci, ale především pro existenci samotných alawitů v Sýrii (Lund 2018: 47–49). Pro zajištění neustálé podpory režimu využívá vláda strachu z možné sunnitské nadvlády, rozšiřuje dezinformace o zvěrstvech páchaných sunnity a konflikt líčí jako boj za vyhlazení alawitů. Odpovědí na rostoucí obavy alawitů bylo vytvoření několika proasadovských a prorežimních domácích milicí jako například Jaysh al-Sha‘bi (Lidová armáda) a Shabiha (gangy podporující prezidenta Asada)³⁰ (Fulton, Holliday, Wyer 2013: 19–20)

Asadův režim, včetně jeho armády, bezpečnostních sil a přidružených milic záměrně cílí na sunnitské syrské muslimy. Jen v květnu 2013 se režimu podařilo v al-Bayda zabít více než 200 civilistů, včetně žen a dětí. V tomto případě šlo o masakr, jenž je mnohými popisován jako největší sektářský útok proti sunnitům v rámci celého konfliktu. Vláda také napadala a znesvěcovala křesťanskou církev (BBC 2013). V únoru 2012 zaútočily vládní síly na historickou syrskou ortodoxní církev Um al-Zennar v Homsu. Protirežimní aktivisté dále uvedli, že vláda vysílá své lidi do uprchlických táborů, a to jak v rámci Syrských hranic, tak i mimo ně, aby mezi migranty vyvolala sektářské obavy (Chulov, Harris 2012).

Sunnité začali násilné jednání režimu vnímat ne jako Asadův bezcitný pokus zůstat u moci, ale jako útok namířený na ně samotné, pod vedením alawitů. Někteří syrští sunnité – uprchlíci v Jordánsku a Egyptě – vyjádřili svůj silný antialawitský sentiment ne vůči víře, ale vnímání alawitů jako vždy proasadovských a antisunnitských. Sunnité se v tomto případě nevymezují jen proti skupině alawitů syrského obyvatelstva, ale proti šíitským muslimům jako celku. Mimoto také dochází ze strany opozice k cílení na náboženské minority, jako jsou křesťané (Jasser 2014: 65).

³⁰ Obě skupiny byly USA označeny za teroristické organizace, které spáchaly očividné násilí proti lidským právům sunnitského obyvatelstva (Jasser 2014: 62).

Jednotlivé náboženské menšiny žijící na území Sýrie se zprvu pokoušely zůstat mimo konflikt, ale všudypřítomné násilí je donutilo se přiklonit na stranu režimu nebo opozice. Rétorika režimu na tyto skupiny doposud vytváří tlak, kdy odkazuje na opozici a někdy veškeré sunnitské muslimy jako na extremisty a teroristy, kteří se snaží Sýrii přeměnit na Islámský stát bez jakékoliv akceptace jiných náboženství. V této souvislosti režim poukazuje na situaci egyptských koptských³¹ a iráckých³² křesťanských menšin, aby nastínil, jak by mohli dopadnout, kdyby se k moci dostala opozice (Tamtéž: 64).

Do stále vzrůstajícího sektářského rozštěpení Sýrie vstupuje množství regionálních aktérů. Hizballáh, Íránské revoluční gardy a šíitští bojovníci z Iráku podporují režim Bašára al-Asada, což je umocněno finanční a politickou pomocí ze strany Ruska a Íránu. Na druhou stranu opozice se dostala pod vliv radikálních islamistických skupin založených islamistickými sympatizanty, převážně Saúdské Arábie a Kataru. Sýrie se takto stala globálním magnetem útočištěm pro militantní islamisty (Al-Tamimi 2014).

³¹ Koptští egyptští křesťané jsou častým terčem islamistických radikálů, kteří křesťany mimo jiné viní ze sesazení bývalého prezidenta Muhammada Mursiho v roce 2013 (BBC 2018).

³² K pravidelným útokům dochází od invaze USA roku 2003 do Iráku, která byla následovaná sektářskou válkou (Mohammed 2010).

2. Role Íránské islámské republiky v syrském konfliktu

V této kapitole se zaměřím na iránsko-syrskou spolupráci a samotnou roli IRI v syrském konfliktu. Aliance mezi syrským režimem a iránskou vládou se na první pohled může zdát podivná, neboť Sýrie je arabský, alawitský a sekulární stát, zatímco Írán je islámský, šíitský a hluboce náboženský. Právě Írán je od vypuknutí syrského konfliktu jedním z nejdůležitějších podporovatelů režimu Bašára al-Asada a udržuje si významný vliv na vývoj celého konfliktu.

2.1. Historie iránsko-syrské spolupráce

Sýrie je považována za důležitého spojence IRI. Jejich spojenectví se rozvinulo v průběhu iránské islámské revoluce 1979, kdy se strategická oblast Středního východu radikálně změnila (Tabrizi, Pantucci 2016: 1). Sýrie se stala prvním arabským státem, jenž uznal svrchovanost IRI a také jako jediná arabská země stála na straně Íránu během osmileté války s Irákem³³ (Goodarzi 2013: 1). Sýrie, v jejímž čele stál Hafiz al-Asad, vnímala alianci s IRI jako příležitost pro vytvoření protiváhy nepřátelské Izraeli³⁴ a Iráku. Pro Írán a jeho nového vůdce Chomejního bylo spojenectví se Sýrií cestou k šíitské komunitě žijící v Libanonu³⁵, jejichž kontrolou by došlo ke zvýšení iránského vlivu v regionu (Nasur 2014: 80–81).

Pro vysvětlení aliance mezi IRI a syrskou vládou pozorovatelé často nesprávně poukazují na jejich náboženskou shodu. Írán je zemí šíitského islámu, jež věří v následnictví Alího, zetě Proroka Muhammada, jako legitimního dědice proroka a vůdce muslimské komunity. Alí je zde považován za prvního neomylného imámu,

³³ Hafez al-Asad Íránu stranil především z důvodů týkajících se neshod uvnitř regionální strany Baas a souvisejícím náboženským útlakem šíitských muslimů. Ačkoliv spory ve straně probíhaly již od roku 1966, kdy došlo k rozdělení syrské a irácké větve, hlavní problém nastal v roce 1979, kdy se Saddám Husajn stal prezidentem Iráku, generálním tajemníkem a premiérem regionálního vedení strany Baas a předsedou Rady revolučního velitelství. Jeho silný kult osobnosti doprovázený násilnými represemi se projevil ve všech zastávaných funkcích (Kéchichian 2013). Husajn se vymezil především proti šíitské opozici, což se projevilo masovým vyhošťováním, zatýkáním a popravami. To bylo brzy následováno také projevy útlaku i na civilním iráckém šíitském obyvatelstvu (CIA 1984: 2).

³⁴ Rivalita Sýrie a Izraele trvá již od roku 1948, neboli od vypuknutí Izraelsko-Palestinského konfliktu. Podepsáním Egyptsko-Izraelské mírové smlouvy z roku 1979 v Camp David ztratila Sýrie svého hlavního strategického spojence (Carter 2007).

³⁵ Roku 1975 propukla v Libanonu občanská válka v důsledku sporu náboženských minorit v souvislosti s izraelsko-arabským konfliktem. Sýrie byla v červnu 1976 libanonským prezidentem požádána o vojenskou pomoc s cílem nastolení pořádku mezi nepřátelými stranami. To se však nepodařilo a Sýrie začala válku využívat ve vlastní prospěch a posílení svého postavení v regionu. V říjnu 1976 bylo v Rijádu na Summitu Ligy arabských států rozhodnuto o ponechání 40 000 syrských vojáků na území Libanonu, aby zajistila stabilizaci situace. Tato vojenská okupace nakonec trvala až do roku 2005, ačkoliv občanská válka skončila již 1990 (Čejka 2007: 151–154).

který si zaslouží muslimskou oddanost. V případě syrského režimu se jedná o sektu alawitů, jejichž tradice jsou tajné a uctívají Alího. Alawité byli pouze formálně uznáni jako součást šíitského islámského společenství v roce 1973 (Matthiesen 2013). Tvrzení o náboženské shodnosti jsou dále omezena záměrnou sekularitou syrského režimu. Nicméně tyto náboženské rozdíly mezi oběma zeměmi jsou obecně v rámci sunnitského arabského světa ignorovány na úkor předpokladu, že sdílená víra v Alího je hlavní hnací silou iránsko-syrské aliance (Akbarzadeh, Conduit 2016: 134–135).

Poté, co v roce 1979 Chomejní ukončil veškeré strategické partnerství s USA, staly se jádrem jeho zahraniční politiky především protiamerické a protiizraelské postoje (Ehteshami, Hinnebusch 2002: 89). Snažil se tak získat strategickou hloubku v boji proti Izraeli a využít ji k vývozu islámské revoluce a podpoře Palestinců. V září 1980 se na Chomejního seznam nepřátel přidal také Irák, jelikož z jeho strany došlo k napadení nově vzniklé IRI a zahájení války. Právě tato sdílená hrozba a nepřátelství vůči Izraeli, USA a Iráku iniciovala politickou alianci Íránu a Sýrie (Milani 2013: 80).

V průběhu roku 1982 se odehrály tři hlavní události, jež spojení těchto dvou zemí potvrdily. Za prvé se Íránu dostalo plné podpory ze strany Sýrie uzavřením iráckého ropovodu, který vede skrze syrské území a Írán pak na oplátku Sýrii poskytoval bezplatně ropu po zbytek války. Za druhé, Izraelská invaze do Libanonu svedla Írán a Sýrii ke koordinaci svého úsilí a první vojenské spolupráci, která vedla ke vzniku Hizballáhu³⁶ a předznamenala tak novou fázi vznikajícího partnerství (Goodarzi 2013: 1). Za třetí, Írán podpořil brutální syrské vládní potlačení povstání Muslimského bratrstva v městě Hama. Tento krok, podpořit sekulární panarabský diktátorský režim, prokázal iránskou pragmatickou stranu ochotnou upřednostnit geopolitické cíle nad ideologií (Nasur 2014: 81).

³⁶ V roce 1981, rok po vypuknutí Irácko-iránské války, navštívila skupina libanonských šíitů Chomejního v Teheránu. Byl mezi nimi i mladý Hasan Nasralláh, který je v současné době generálním tajemníkem Hizballáhu. V té době však Chomejní schválil vytvoření nové libanonské organizace, i když už jedna poměrně velká šíitská organizace v Libanonu existovala – hnutí Amal. Problém byl však ve vedoucím představiteli hnutí Amal, kterým byl umírněný iránský klerik imám Musa Sadr neuznávající Chomejního doktrínu přímého zapojení duchovních ve vládě aneb *Velayat-e Faqih*. Z tohoto důvodu byl Chomejní odhodlaný ustanovit podřízenou organizaci, která by zapojení duchovních uznávala, proto pověřil Nasralláha, aby jeho jménem vybíral desátky a položil tak základ nové organizaci. Zároveň jmenoval Alího Chameneiho svým zástupcem a udělil mu plnou pravomoc dohlížet na vznik této nové organizace, známé jako Hizballáh. Když následující rok 1982 došlo k vpádu izraelských vojsk do Libanonu v souvislosti s občanskou válkou (1975–1990), poslal Írán své jednotky do Damašku, a ten následně do Libanonu, aby došlo k tréninku a vyzbrojení místních šíitů. To umožnilo urychlení ustanovení Hizballáhu, která velice rychle dosáhla své proslulosti. Jak Írán, tak Sýrie začali využívat Hizballáh k dosažení a posílení vlastních zájmů. Během libanonské občanské války se Hizballáh vyvinul v mocnou vojenskou, politickou a ekonomickou sílu poskytující sociální služby, účastníci se voleb a mající své členy v libanonském parlamentu i kabinetu (Milani 2013: 81).

V 80. letech si tak Írán a Sýrie vytvořily velice silný spojenecký vztah, který neměla ani jedna země v plánu porušit. Ačkoliv konec první války v Zálivu³⁷ na začátku 90. let odstartoval období relativního míru v regionu, tyto dvě země pokračovaly v politické i ekonomické spolupráci, která se značně zdokonalila (Ehteshami, Hinnebusch 2002: 106). Země spolupracovaly v rámci mnoha záležitostí jako rovní partneři, včetně řešení sporů. Hafíz Asad dokázal zabránit íránskému vměšování do syrské domácí politiky a také se mu podařilo udržet rovnováhu mezi zájmy Íránu a Arabských zemí, obzvláště Saudské Arábie, jelikož Sýrii vybudoval nezávislé postavení³⁸ (Milani 2013: 82).

V roce 2000 se po smrti Hafíze Asada stal jeho nástupcem druhý nejstarší syn Bašár al-Asad³⁹. Na rozdíl od svého otce však nebyl schopný udržet správnou rovnováhu mezi zájmy Íránu a arabských zemí. Také relativně dobré vztahy se Západem vybudované jeho otcem, nebyly nadále udržitelné (Nasur 2014: 83). Naopak politická aliance mezi IRI a Sýrií výrazně vzrostla, především co se týká strategické, vojenské a zpravodajské spolupráce. Neustálé sblížování těchto dvou zemí, útoky 11. září 2001 v USA a následné konflikty v regionu Středního východu vyústily ve změny politického rozložení sil a izolaci íránsko-syrské aliance od zbytku mezinárodního společenství (Goodarzi 2006: 292–293).

³⁷ Irácko-iránská válka, která skončila v roce 1988, finančně naprosto zruinovala režim Saddáma Husajna. Ten dlužil několik desítek miliard dolarů okolním arabským státům a další půjčky mu byly zamítnuty. Z tohoto důvodu Saddám nařknul sousední Kuvajt z krádeže ropy pomocí šikmých vrtů a žádal finanční odškodnění. Kuvajt obvinění odmítl, a tak Saddám v noci na 2. srpna 1990 nařídil vpád Iráckých vojsk a obsazení kuvajtského území, které později prohlásil iráckou provincií. Mezinárodní společenství v čele s USA zareagovalo na obavy spojenecké Saudské Arábie, kam společně s dalšími 28 členy OSN poslali své vojenské jednotky. Navzdory těmto skutečnostem se však OSN pokoušelo o diplomatické vyřešení sporu, což se však u Saddáma Husajna nesetkalo s úspěchem. Z tohoto důvodu bylo Iráku uděleno ultimátum na 15. ledna 1991, do kdy se jeho armáda měla z Kuvajtu stáhnout, jinak koalice zahájí protiútok. Jelikož se stažení iráckých vojsk nekonalo, došlo pod vedením USA ke spojenecké operaci s názvem *Pouštní bouře*. Její první fáze se týkala vzdušného útoku na irácké strategické cíle. Dne 24. února započala druhá, pozemní fáze útoku spojeneckých jednotek. Ihned na druhý den došlo k osvobození hlavního města Kuvajtu, 28. února 1991 celé země a válka byla u konce. Spojenecká vojska dostala příkaz nepostupovat dále na území Iráku, jelikož by kvůli přítomnosti náboženských a etnických menšin – především šíitů a Kurdů – mohlo dojít k rozpoutání ještě většího regionálního napětí (Maloveczká 2014).

³⁸ Kromě toho, že Sýrie podpořila Írán v souvislosti s osmiletou válkou proti Iráku, přidala se také na stranu arabských států Perského zálivu při Iráckém vpádu do Kuvajtu. Sýrie se přičlenila ke koalici Pouštní bouře, jejímž úkolem bylo vyhnat irácká vojska, která se odmítla ze země stáhnout (Milani 2013: 82).

³⁹ Bašár al-Asad, jakožto druhorozený syn Hafíze, se neměl stát prezidentem Sýrie. Bohužel, jeho starší bratr Bášil al-Asad a přímý nástupce Hafíze v roce 1994 zemřel při autonehodě (Schmidt 1994).

2.2. Íránsko-syrská spolupráce v rámci regionálního vývoje po r. 2000

Americká invaze do Iráku a sesazení Saddáma Husajna s jeho sunnitskou vládou v roce 2003 měla výrazný dopad na dění v regionu. V první řadě představovala určitou naději pro Írán, že by nadcházející irácká vláda mohla být šíitského charakteru. Za druhé vytvořila Íránu cestu na území Levanty skrze Irácké teritorium. Za třetí tato invaze bohužel podnítila sektářskou válku nejen mezi sunnity a šíity, ale také salafisty, wahabisty a džihádisty, jejichž nepřátelství vůči šíitům je stejné jako proti USA. Za čtvrté, přítomnost amerických jednotek na území Iráku vyvolala v Íránu a Sýrii pocit strachu, že by USA mohly jednoduše zaútočit i na ně. Z tohoto důvodu došlo v IRI k tréninku a podpoře různých šíitských milicí za účelem boje proti USA, přičemž Sýrie umožnila teroristickým skupinám překročit své hranice, aby dosáhla stejného cíle (Milani 2013: 82).

Vzrůstající vliv IRI, jeho možná expanze v rámci regionu Středního východu a možná ztráta spojence sunnitského Iráku velice znepokojila Saúdskou Arábii. V roce 2005 se jí však naskytla příležitost k oslabení vlivu Íránu i jeho spojenců – Sýrie a Hizballáhu. Paradoxně to byl atentát spáchaný na dalšího blízkého spojence Saúdů – libanonského premiéra Rafíka al-Haririho (Goodarzi 2006: 293). Tento teroristický čin dal podnět ke vzniku takzvané Cedrové revoluce, jejímž požadavkem bylo stažení syrských vojsk z libanonského území. Ačkoliv historicky hlavní opozicí proti Sýrii byli vždy křesťané, tentokrát se sunnitě podporovaní Saúdskou Arábií, přidali k protisyrským silám. Libanon se tak stal dalším bojištěm *proxy war* mezi Íránem a Saúdskou Arábií (Milani 2013: 82–83).

Pod mezinárodním tlakem se z území Libanonu syrské ozbrojené síly neochotně stáhly, avšak Asad cítil hluboké ponížení, a především pocit zrady ze strany arabských států, které se přidaly k Západu a vyžadovaly vyhnání syrských jednotek. Následné obvinění Sýrie a Hizballáhu z podněcování atentátu zapříčinilo další sblížení Sýrie a Hizballáhu s Íránem a donutilo je k obranné pozici vůči okolnímu světu. Jejich spolupráce dosáhla svého vrcholu v roce 2006 v souvislosti s válkou⁴⁰ mezi Hizballáhem a Izraelem (Tamtéž: 83).

⁴⁰ Válka mezi Izraelem a Hizballáhem trvala pouhých 34 dní a začala v reakci na lehkomyšlný únos dvou izraelských vojáků. Izraelským cílem bylo zajistit propuštění obou vězňů a zničit vojenské schopnosti Hizballáhu. Ten využil své asymetrické strategie a bojoval, dokud OSN pomocí rezoluce nevyzvala k ukončení války a odzbrojení Hizballáhu. Ačkoliv došlo ke konci války, k odzbrojení Hizballáhu nedošlo. Ekonomické škody v Libanonu byly ohromující a počet obětí byl velice asymetrický. Zatímco Izrael ztratila cca 119 vojáků, Libanon přišel o více než 1000 lidí. Nasralláh později přiznal, že rekonstrukce velké části jižního Libanonu byla možná jen díky finanční pomoci ze strany Íránu. To bylo poprvé v mučivé historii arabsko-izraelského konfliktu, kdy nebyl arabský aktér rychle a absolutně Izraelem poražen. Ve skutečnosti

V prosinci 2010 bylo před vypuknutím Arabského jara spojení mezi těmito aktéry velice silné a o to víc známé. Takzvaná *axis of resistance* vycházela z ideologického základu odporu proti USA a Izraeli a dala IRI strategickou hloubku v srdci arabského světa (Mohseni, Kalout 2017). Síla tohoto trojího spojení se plně projevila hned v lednu 2011, kdy Hizballáh a jeho spojenci vystoupili z kabinetu v Libanonu. To urychlilo kolaps vlády premiéra Saeeda Haririho, jenž musel do šesti měsíců rezignovat a byl nahrazen Najibem Mikatim – spojencem IRI a Sýrie. Skutečnost, že by se Írán mohl díky propukajícímu Arabskému jaru stát regionální mocností, znepokojilo Saúdskou Arábii i její spojence z řad ostatních arabských států a Západu (Milani 2013: 83).

2.3. Syrský konflikt

Írán entuziasticky podporoval povstání v dalších arabských zemích – Tunisu, Egypt, Libye, Bahrajn – označujíc je za „islámské probuzení“ inspirované jeho vlastní islámskou revolucí. Problém nastal ve chvíli, kdy Arabské jaro propuklo také ve spojenecké Sýrii. Ačkoliv zde byly protesty klidné a demokratické, Teherán je prudce odsoudil (Reuters 2012) jako spiknutí, které vytvořily USA společně s Izraelem, aby dosáhli svržení Asada a zničení *axis of resistance*. Přestože si byl Teherán loajalitou Asada jistý, jeho podporou se dostal do bezvýchodné situace, ze které nebylo úniku bez značných ekonomických a politických ztrát (Milani 2013: 84).

Na počátku syrského povstání byly v IRI slyšet umírněné hlasy, které volaly po politické změně ve vztahu k Damašku. Zdůrazňovaly, že Asadova vláda postrádá legitimitu kvůli jeho bezohlednému potlačování obyvatel, a proto naléhaly na postupné distancování IRI od Asadova režimu a místo toho na podporu povstání. Dále argumentovaly, že Írán nemá v Sýrii žádné vitálně důležité národní zájmy a podporou Asada dojde k odhalení jeho pokrytectví způsobené podporou každého arabského povstání, kromě toho syrského (Tamtéž).

Zastánci tvrdé linie, kteří kontrolovali íránskou zahraniční politiku před tím, než Hasan Rúhání vyhrál prezidentské volby v červnu 2013, naopak věřili, že podpora Asada je v jeho zoufalé hodině morální zodpovědností a nutností národní bezpečnosti.

Hizballáh dokonce vyhlásil vítězství a jeho vliv v islámském světě dosáhl nových rozměrů, přičemž byl Íránem nadále zásobován zbraněmi (Milani 2013: 83). Závěrem Winogradského výboru, zřízeného izraelským premiérem Ehudem Olmertem (2006–2009), bylo prohlášení, že válka byla velkým a vážným neúspěchem a izraelské diplomatické úsilí zastavit válku, kterou se nepodařilo vyhrát, učinilo Nasralláha nejpopulárnějším arabským vůdcem a ikonou opozice proti Izraeli (Winograd Report 2008).

Dále tvrdili, že Asadova legitimita vychází z jeho důrazné opozice a odporu vůči USA a Izraeli, stejně jako z jeho podpory Palestinského obyvatelstva. Dle jejich názoru je iránská národní bezpečnost úzce spjatá se Sýrií, jelikož by případná nepřátelská vláda v Damašku mohla Izraeli umožnit snadnější přístup k Hizballáhu i Íránu a jejich následné napadení. Dle bývalého iránského ministra zahraničí Aliho Akbara Velayatiho je Sýrie „*zlatým prstencem odporu proti Izraeli*“, jež musí být ochraňován (Goodarzi 2013: 1).

Ajatolláh Chameneí byl od počátku syrského povstání až příznačně rozhodný v plné podpoře Asadova režimu. Pro pochopení jeho postoje k syrské krizi je potřeba vzít v úvahu tři body. Za prvé, klíčovým aktérem v rámci iránských vztahů je pro něj Hizballáh, nikoliv Sýrie. Její role spočívá právě v posilování a upevňování pozice Hizballáhu. Mimo to je Chameneí v Libanonu populárnější než kdekoliv jinde v islámském světě a je ochoten vynaložit značné úsilí pro jeho ochranu, což se týká i Sýrie. Za druhé, Chameneí zásadně nemění svou strategii a Írán musí na donucování a hrozby odpovídat vlastní silou a hrozbami. Což vysvětluje, proč na Asada konzistentně naléhal, aby se nevzdával. Za třetí, Chameneí očividně věří, že pokud by byl Bašár svržen, povzbudilo by to USA k pokusu o změnu režimu také v Teheránu. Chameneí je toho názoru, že pokud by došlo k oslabení či destrukci jedné části koalice Írán-Sýrie-Hizballáh, ostatní dvě by nezadržitelně trpěly, přičemž tento názor sdílí také sám Asad (Milani 2013: 85).

Prezident Ahmadínežád taktéž projevil absolutní podporu Asadovu režimu od počátku syrského povstání, jelikož důležitost Sýrie viděl v obranné iránské linii na území Levanty a také v ochraně Hizballáhu. Věřil, že západní intervence v Sýrii by zachránila sionisty a tvrdě potlačila Palestince a další islámské země. Názor Ahmadínežáda se tudíž shodoval s názorem nejvyššího vůdce Chameneího (Akbarzadeh, Conduit 2016: 136).

Írán poskytl Sýrii významnou finanční a vojenskou podporu, která také zahrnovala vyslání elitních školitelů a poradců Íránské revoluční gardy (IRG) – jednotky Quds⁴¹, high-tech zbraně, vybavení a technologii ke zvýšení asadovského online monitorování syrských obyvatel (Abdo 2011). Ačkoliv Írán popřel jakékoliv nařčení z aktivního vměšování se do syrského konfliktu, na začátku roku 2013 sám schválil vstup

⁴¹ Jednotky Quds jsou tajnou složkou Íránských revolučních gard pověřené prováděním zahraničních operací, sběrem zpravodajských a informačních materiálů, podporou převratů, výcvikem zahraničních povstaleckých sil a extremistických skupin. Quds byly založeny v době irácko-iránské války a jsou považovány za jednu z nejsilnějších bezpečnostních agentur v oblasti Středního východu. Současným velitelem těchto speciálních jednotek je Kásim Sulejmaní (fanack.com 2019).

cca 5 000–7 000 libanonských vojáků Hizballáhu na území Sýrie (Sullivan 2014: 4). Hizballáh do země nemohl vstoupit bez přímého svolení nejvyššího vůdce Íránu a jeho zapojení do konfliktu tak naznačilo, že Teherán vnímá syrský konflikt jako vážnou hrozbu, jelikož tímto riskoval reputaci Hizballáhu v Libanonu. Ze strany Íránu to byla významná oběť, jež je považována za užitečnou v rámci hodnocení rizik prováděných íránskou politickou elitou (Akbarzadeh, Conduit 2016: 136).

V souvislosti s íránsko-syrskou vojenskou kooperací se napříč bývalými předními představiteli Sýrie zvedla vlna kritiky. Bývalý brigádní generál syrské republikánské gardy a člen Bašárova vnitřního kruhu, Manaf Tlass, obvinil prezidenta ze zaprodání Sýrie Íránu (Dagher 2014). Bývalý syrský premiér, Rijád Hidžáb, poté tuto kritiku reflektoval daleko silnějším tvrzením, že je Sýrie okupována íránským režimem a člověk vedoucí zemi není Bašár, ale vrchní velitel íránských režimních jednotek Quds – Kásim Sulejmaní (Akbarzadeh, Conduit 2016: 137).

Důsledkem íránského rozhodnutí poskytnout Sýrii významnou vojenskou podporu bylo posílení účasti IRG v rozhodovacím a implementačním procesu, jež by bylo obtížné zvrátit. IRG má zvláštní zájem na zachování Asadovy vlády, jelikož je klíčovým sponzorem Hizballáhu. Mimo to má IRG historicky významnou moc, ne-li úplnou kontrolu, nad formulací íránské politiky v Sýrii. To potvrdila i Sulejmaního zpráva určená bývalému řediteli CIA, Davidu Petraeusovi, ve které uvedl, že je to právě on, kdo má kontrolu nad íránskou politikou pro Irák, Sýrii, Libanon, oblast Gazy a Afghánistán (Sly 2015).

IRG získala svou bezprecedentní sílu především za vlády Ahmadínežáda již před vypuknutím války v Sýrii. Ačkoliv je IRG nepolitická organizace pověřená ochranou revoluce, má významnou ekonomickou a politickou moc, kterou získala v průběhu irácko-íránské války. Díky Ahmadínežádovi získala IRG více proaktivní politickou roli a vůbec poprvé také vymezila své vlastní cíle zahraniční politiky, což bylo zapříčiněno skladbou prezidentova kabinetu. Většina byla, včetně jeho samotného, tvořena bývalými kádry IRG anebo měla na instituci blízké vazby (Akbarzadeh, Conduit 2016: 138). IRG dále zvýšila svůj podíl v íránské ekonomice přijetím státních zakázek v oblasti energetiky a stavebnictví pohybujících se v řádu mnoha miliard dolarů (Nasseri 2015).

Syrský konflikt však pomohl IRG dosáhnout mnohem větších pravomocí díky specifickému mandátu vykonávat některé funkce v oblasti zahraniční politiky. IRG v rámci syrského konfliktu rozšířila svůj vliv nad rámec formálních pravomocí zapojením šiitských milicí a Hizballáhu. Írán tak usnadnil vstup do Sýrie zahraničním

šiiitským bojovníkům z Iráku a dokonce Afghánistánu, kteří získali tajné instrukce a finanční podporu od IRG. Tito bojovníci měli údajně ochraňovat Sayyidah Zaynab Shrine, jež je poutním místem šiiitského obyvatelstva jižního předměstí Damašku (Chulov 2014). Ve skutečnosti však hráli klíčovou roli v boji spolu s režimními silami v rámci celého Damašku. Írán měl také zapříčinit vznik domácí syrské milice utvořené z bojovníků venkovských šiiitských a alawitských sekt, se jménem Jaysh al-Sha‘bi (Fulton, Holliday, Wyer 2013: 19).

Ačkoliv je nepravděpodobné, že by IRG mohla podniknout všechny tyto kroky bez schválení nejvyššího vůdce Chameneího, byly zde v průběhu Ahmadínežádova prezidentsví znát určité rozpory mezi IRG a íránskými politickými zastánci tvrdé linie. Nicméně i přes jednoznačnou podporu Asadova režimu nehodlali političtí lídři země Ahmadínežád a Chameneí tolerovat až přehnanou podporu vycházející od velitelů IRG (Akbarzadeh, Conduit 2016: 138).

V roce 2013, kdy byl prezidentem Íránu zvolen Hasan Rúhání, trval syrský konflikt již dva roky. Od Rúháního se očekávalo přijetí jiného, spíše diplomatického přístupu (Erdbrink 2013) založeného na vztahu mezi Íránem a Sýrií mimo prezidenta Asada. Ačkoliv se Rúhání ve věci syrského konfliktu formálně nevyjádřil, regionální média vydala řadu spekulací⁴² o možném směřování íránské zahraniční politiky v čele s novým prezidentem. To poté vedlo lid k očekávání, že Rúhání přenastaví íránský vztah se Sýrií, nicméně ve skutečnosti se změnilo jen velmi málo (Akbarzadeh, Conduit 2016: 139).

Rúháního přístup k Sýrii byl zformulován v kontextu ochromujících sankcí, mezinárodní izolace a zastavení íránské ekonomiky. Tyto okolnosti byly zásadní pro vnímání syrského konfliktu novou teheránskou vládou. Rúhání prioritně potřeboval Írán reintegrovan do mezinárodního společenství, zmírnit tlak sankcí a řešit jadernou otázku. Z těchto důvodů Írán zmírnil svou pozici týkající se Sýrie s cílem urychlení rozhovorů o íránské jaderné energii. Sýrie zůstala i nadále důležitým íránským geostrategickým spojencem, jelikož si je prezident Rúhání plně vědom nebezpečí, kterému by čelil, kdyby ztratil nejodolnějšího regionálního spojence. Dle jednoho íránského úředníka je *„Hizballáh klenotem bloku odporu a prezidentská umírněnost neznamená vzdát se národní síly“* (Hashem 2013). V této souvislosti je téměř jisté,

⁴² Jedna spekulace byla založena na informaci nejmenovaného Rúháního poradce, že nový prezident pracuje na plánu přesvědčit Asada a taktéž syrskou opozici k zahájení mírového vyjednávání. Další bývalý Rúháního asistent tvrdil, že prezident má v plánu najít „syrského Karzaje“ ve formě syrského sunnitského Araba, který by mohl překlenout propast mezi Íránem, USA a syrským lidem (Akbarzadeh, Conduit 2016: 139).

že Sýrie vždy zůstane klíčovou částí íránské strategické doktríny pod jakoukoliv íránskou administrativou (Akbarzadeh, Conduit 2016: 139–140).

Rúháního pokusy o sladění íránských mezinárodních ambicí s regionálními geostrategickými zájmy byly evidentní od chvíle jeho inaugurace. Jeho připomínky, týkající se syrské opozice, naznačovaly změnu v íránském politickém diskurzu, který se rychle dostal do souladu s mezinárodním pohledem na Sýrii. Rúhání zdůraznil důležitost dosažení politického řešení syrského konfliktu za přítomnosti všech syrských skupin, včetně vládních úředníků i oponentů. Neopomněl také malé teroristické skupiny organizující se v zahraničí, které dle Rúháního musí být ze Sýrie vyhoštěny za každých okolností. Tímto Rúhání poprvé od vypuknutí syrského konfliktu naznačil možnou legitimitu některých opozičních skupin. Také uznal, že teroristé bojující v Sýrii nejsou významnou součástí opozice. Rúháního vyjádření tudíž znamenalo zásadní posun od vládní pozice Ahmadínežáda a IRG, kteří za vzniklou krizi v Sýrii obviňovali zahraniční mocnosti a označili všechny členy opozice teroristy (Tamtéž: 140).

Rúhání také zdůraznil, že by se syrské obyvatelstvo mělo samo rozhodnout ohledně syrské otázky, tedy zda jsou podporovatelé vlády, nebo stojí na straně rebelů. Další státy by poté Sýrii měly dopomoci k cestě za řešením krize, přičemž by neměly přímo zasahovat do samotného konfliktu a také by neměly posílat zbraně a podporovat teroristy (BBC 2013). Rúhání tímto odlišil rebelující skupiny od teroristů a připustil, že se musejí podílet na rozhovorech o budoucnosti Sýrie. Důležité je také prezidentovo uznání, že na konečném řešení konfliktu se musí podílet mezinárodní společenství, ačkoliv by to mohlo výrazně ohrozit budoucí íránský vliv jak v Sýrii, tak Libanonu (Akbarzadeh, Conduit 2016: 140–141).

Nicméně přes veškerou Rúháního verbální umírněnost upozorňoval nadále nový íránský prezident na povědomí o důležitosti Sýrie a Hizballáhu. Důkazem byla jeho volba ministra obrany – brigádního generála Hosseina Dehghana alias vrchního velitele IRG v letech 1982–1984. Dehghan je považován za jednoho z otců zakladatelů Hizballáhu, a proto má údajně velmi blízký vztah s vůdcem skupiny Hasanem Nasrallahem (Hashem 2013). Z tohoto důvodu může být Dehghanovo zvolení viděno jako náznak, že Rúhání nemá v úmyslu výrazně změnit íránskou politiku v rámci vztahu s Hizballáhem a rozšířeně s íránsko-syrskou aliancí. Jeho silný postoj ohledně legitimacy opozice však implikuje Rúháního schopnost akceptovat budoucí syrskou vládu bez Asada v jejím čele, dokud to neohrozí existenci Hizballáhu (Akbarzadeh, Conduit 2016: 141).

Rúháního vlažný přístup k Asadovi se objevil tři týdny po jeho inauguraci a poté, co syrské vládní síly použily chemické zbraně v Ghútě nedaleko Damašku, čímž došlo k usmrcení cca 1 500 obyvatel. Rúhání na tento útok odpověděl nebyvalým způsobem pro íránské vedoucí pozice – tweetovou zprávou: „*Írán upozorňuje mezinárodní společenství, aby využilo všechnen svůj potenciál k tomu, aby se zabránilo používání chemických zbraní kdekoli na světě, a to zejména v #Sýrii.*“ (Rouhani’s twitter account 2013). Tento tweet byl významný, jelikož Rúhání neobviňoval syrskou opozici, a zároveň nevyloučil možnost odpovědnosti syrské vlády. O pár týdnů později Rúhání velitelům IRG sdělil, že chemické zbraně jsou nezákonné a Írán je striktně proti jejich používání, ať je používá jakákoliv skupina či jedinec kdekoli na světě. Aby svůj výrok prezident řádně obhájil, argumentoval íránským utrpením způsobeným útoky chemickými zbraněmi v souvislosti s irácko-íránskou válkou (Akbarzadeh, Conduit 2016: 141).

Rúháního komentáře během tohoto období byly nesmírně důležité. Zjevně nekritizovaly Asadův režim, ale naznačovaly, že Írán nebude Asada bránit za každou cenu. Prvních šest měsíců v úřadu prezidenta bylo pro Rúháního definováno výzvami k dialogu týkajícího se Sýrie, pokoušel se přiblížit íránský přístup k Sýrii blíže k západní perspektivě. Když to nevedlo k úplnému přehodnocení vztahu, snažil se vzbudit dojem, že by Írán mohl podpořit novou syrskou post-Asadovskou vládu. Nicméně Rúháního vliv na íránskou politiku Sýrie neměl dlouhého trvání (Tamtéž: 142).

Syrský konflikt slouží jako modelový případ balance of power v íránském politickém systému a prezidentské autority (Abdo 2013). Íránská ústava rozděluje politickou moc mezi několik orgánů, ale rozhodující autoritu ponechává nejvyššímu vůdci. Prezident, jenž je přímo volen obyvateli Íránu, je teoreticky druhou nejvlivnější osobou v zemi, ačkoliv nejvyšší vůdce historicky tuto roli omezil, zvláště v oblasti zahraniční politiky. Z tohoto důvodu vyvstává otázka, zda má Rúhání pravomoc změnit íránskou zahraniční politiku týkající se Sýrie. Íránští pozorovatelé se shodují, že nemá (Akbarzadeh, Conduit 2016: 143).

Největším problémem politiky nového prezidenta v otázce Sýrie byla IRG a její bezprecedentní moc nabitá v průběhu vlády Ahmadínežáda. Prezident Rúhání si však byl této situace vědom již od počátku. V září roku 2013 na výročním zasedání velitelů IRG ve svém projevu Rúhání pronesl, aby se IRG držely stranou od politiky a dále je upozornil, že by měly pouze doplňovat politické proudy, ale v žádném případě je nevytvářet či se do nich přímo zapojovat. Také citoval Ajatolláha Chomejního, který slavně prohlásil, že IRG nemají vstupovat do politického dění (Reuters 2013).

Chameneí v tomhle případě podpořil Rúháního pozici a IRG varoval, aby novému prezidentovi nepřekážela v provádění zahraniční politiky. Podle všeho se hlavním orgánem pro plánování a vykonávání iránské zahraniční politiky mělo stát ministerstvo zahraničních věcí v čele s Mohammadem Džavádem Zarifem (Zarif 2014: 8). Ve skutečnosti však mohlo být jen zbožným přáním, že by ministerstvo zahraničí mohlo uchránit moc zahraniční politiky před IRG v rámci její kritické oblasti zájmu (Akbarzadeh, Conduit 2016: 143).

Rúhání měl určitou snahu přetvořit iránskou politiku Sýrie v řádu prvních šesti měsíců svého funkčního období. To však výrazně změnilo po rozhodnutí generálního tajemníka OSN, který zrušil pozvání Íránu na Ženevské mírové rozhovory II⁴³ (Ženeva II) konající se v lednu 2014 (Charbonneau, Hafezi 2014). Rúhání měl v plánu vystavit svou důvěryhodnost právě na úspěšném řešení těchto rozhovorů, avšak vyškrcnutí Íránu z účasti na mírovém jednání bylo považováno za značné zesměšnění. Stále mocnější IRG využila této příležitosti ke změně iránské politiky Sýrie. Íránský tisk Ženevskou konferenci odsoudil a OSN obvinil za stranění USA. Rúhání se sám od tohoto tématu veřejně distancoval a namísto Ženevské konference se zúčastnil výročního Světového ekonomického fóra v Davosu (Akbarzadeh, Conduit 2016:144).

Íránský prezident si musel zachovat tvář a vzpamatovat se z ponížení, jež mu Ženeva II přinesla, a tak došlo k zásadnímu posunu v jeho projevu. Nejen že Rúhání mírovou konferenci zdiskreditoval, ale jako největší problém syrského konfliktu označil terorismus. Takovéto Rúháního vystupování bylo v absolutním rozporu s jeho předchozími komentáři, avšak význačně blízké oficiálnímu dialogu vedenému v Sýrii, Rusku a mezi příslušníky tvrdé iránské linie. Rúhání si byl plně vědom momentu, kdy jeho oponenti získali na popularitě kritikou jeho vlády a údajně slabosti v rámci světové politické scény. Kritika prezidentova přístupu začala být také více asertivní, především v oblasti konzervativního tisku, kdy jeden z novinářů napsal, že Írán během posledních šesti měsíců čelil ze strany USA mnohem většímu počtu hrozeb, než za posledních šest let (Abdo 2014).

Ženeva II se stala předělem v zahraniční politice Íránu vůči Sýrii, což vedlo k rychlému návratu k původní podpoře Asada téměř za každou cenu. I když se zdálo,

⁴³ Jedna z mezinárodních konferencí, konaná za účelem najít politické řešení syrského konfliktu za přítomnosti nepřátelených stran. Celkem došlo ke dvěma kolům rozhovorů, avšak bez hmatatelných výsledků. Kola nejen že nevedla k žádnému skutečnému jednání o vyřešení konfliktu, ale ani k diskuzi, jak míru v Sýrii dosáhnout. Mimoto bylo naplánované třetí kolo rozhovorů, ačkoli bez žádného předem stanoveného data (Barnard, Cumming-Bruce 2014).

že Rúhání během prvních šesti měsíců svého funkčního období vykonával určitou agendu v rámci zahraniční politiky, vliv IRG po zkušenostech Ženevy II vzrostl a odsunul Rúháního úsilí ohledně zmírnění postoje Íránu k Sýrii. Během týdnů vyjednávání vyšlo najevo, že Írán v Sýrii výrazně posílil vojenskou podporu. Dle íránských zdrojů došlo v této době k rozmístění stovky vojenských specialistů jednotek Quds k posílení Asadových schopností shromažďovat zpravodajské informace a k vyškolení většího počtu syrských vojáků (Saul, Hafezi 2014). Íránská zainteresovanost vůči Sýrii byla mezinárodnímu společenství prezentována jako součást boje proti terorismu. Tento přístup byl také následně ospravedlněn kvůli rapidnímu vzestupu IS v Iráku a Sýrii a jeho teritoriálním ziskům v průběhu roku 2014. V této souvislosti byly najednou přísné íránské prostředky chránící Asadův režim v Sýrii perfektně ospravedlnitelné (Akbarzadeh, Conduit 2016: 145).

Zvýšená vojenská angažovanost Íránu v syrském konfliktu pokračovala v průběhu celého roku 2014. Brigádní generál IRG, Hossein Hamedani, v polovině roku 2014 prohlásil, že Asad bojuje syrskou válku jako íránský zástupce, čímž naznačoval íránskou vedoucí pozici v konfliktu⁴⁴. Hamedani se dále nechal slyšet, že IRG má na území Íránu v pohotovostním stavu 130 000 jednotek, které by byly v případě potřeby připraveny intervenovat do Sýrie. Zdroje syrské opozice v listopadu 2014 oznámily, že Írán pod názvem „Národní ideologický odpor“ zakládá kombinované milice Iráku, Libanonu a Afghánských šiitů. Skupina měla být vedena generálem Sulejmaním, jelikož IRG již delší dobu nepovažovala Asadovu armádu za efektivní. Dá se předpokládat, že IRG měla v této situaci Chameneího sympatie, i když veřejně pokračoval v podpoře stále populárního prezidenta Rúháního (Tamtéž: 145–146).

Ponížení způsobené Ženevou II, stávající tlak ze strany tvrdé linie íránského režimu, IRG a rychlý vzestup IS vážně limitovali možnosti prezidenta Rúháního. Přístup obhajovaný IRG byl však jedinou politickou perspektivou, jež byla pro Rúháního vládu reálná. Tímto byl formulován závazek Íránu vůči Sýrii ke strategické a revoluční odpovědi proti *Takfiri*⁴⁵ a plánům Izraele na oslabení axis of resistance. Tento přístup byl

⁴⁴ Článek, ve kterém se Hamedaniho prohlášení mělo objevit, byl následně smazán (Akbarzadeh, Conduit 2016: 145).

⁴⁵ Pojem „takfiri“ v arabském světě označuje muslima, který je nevěřící či bezbožný. Termín takfiri je používán některými extrémistickými skupinami, které vidí islám jen v mezích vlastní ideologie a vlastní spravedlnosti, a tudíž považuje jiné muslimy nebo jisté skupiny muslimů za odpadlíky. Používají termín proti těm, kteří nesouhlasí s jejich ideologií. Takfiris poté předurčuje trest smrti odpadlíkům. Hlavní sunnitští a šiitští vůdci často označují ozbrojené extremistické skupiny jako takfiri. Současný režim v Íránu široce využívá termínu takfiri pro militantní skupiny, které mohou mít spojení s regionálními sunnitskými státy, jako je Saúdská Arábie nebo skupiny, které by mohly napadnout íránský režim. Teherán používá

také prezentován prezidentem Rúháním a ministrem zahraničních věcí Zarifem při hostování syrských hodnostářů v roce 2014. Při následném setkání v Teheránu se syrským ministrem zahraničí, Walidem al-Mualem, Zarif, oznámil íránskou resolutní solidaritu se syrským režimem. Zarif také potvrdil, že Írán bude stát po boku syrské vlády a jejího obyvatelstva, protože skupiny Takfiri jsou společným nepřítelem obou zemí. V roce 2015 Rúhání tato vyjádření umocnil slibem setrvání íránského národa a vlády po boku syrského národa a vlády až do konce (Reuters 2015).

V konečném důsledku by se tedy dalo tvrdit, že od poloviny roku 2014 dominoval íránské zahraniční politice v syrské otázce přístup IRG. Sám Zarif se při rozhovoru s americkým státním tajemníkem Johnem Kerryem vyjádřil, že to není on, kdo kontroluje íránskou aktivitu v Sýrii (Abdo 2014). Zarif takto přiznal, že namísto něj a prezidenta Rúháního je za zahraniční politiku Íránu vůči Sýrii zodpovědný nejvyšší představitel Chameneí a IRG. Od roku 2015 již bylo jasné, že pečlivě vyvážená íránská politika nejednoznačného postoje k syrskému konfliktu nebyla skutečnou. Generál Sulejmaní prohlásil, že jsme svědky exportu íránské islámské revoluce napříč regionem, od Bahrajnu a Iráku do Sýrie, Jemenu a Jižní Afriky. Načež Zarif Sulejmaního podpořil rozhovorem do německých novin výrokem o podpoře legitimní vlády v Sýrii, bez níž by v Damašku právě vládl Daesh (Hoffmann 2015).

Írán v říjnu 2015 přijal pozvání k účasti na novém kole mírového vyjednávání, Vídeňské mírové rozhovory pro Sýrii, které by vyřešilo syrský konflikt. Zasedal zde spolu s dlouholetými protivníky, včetně USA a Saúdské Arábie, kteří se vždy snažili bránit Íráncům sehrát jakoukoli roli ohledně budoucnosti Sýrie (Chulov 2015). Bylo to poprvé, kdy se Spojené státy rozhodli formálně zapojit Íránce diplomaticky do otázky Sýrie. K tomuto došlo v souvislosti s íránským podpisem historické jaderné dohody s USA a dalšími mocnostmi, které slíbily, že ukončí hospodářskou izolaci Íránu výměnou za omezení jeho jaderné obohacování, což představilo snahu o rozšíření diskuzí nad rámec tohoto úspěšného jednání (Erdbrink, Sewell, Sanger 2015).

Rozhodnutí Íránu zúčastnit se jednání o Sýrii vyslalo nejednoznačný signál na domácí politické i veřejné scéně. Jen několik týdnů před přijetím pozvání k rozhovorům se Chameneí vyjádřil, že nová jednání s USA jsou zakázána. USA označil za trvalého nepřítele Islámské revoluce a řekl, že navzdory jaderné dohodě musí být udržován na dálku. Nicméně dle některých íránských analytiků není účast

termín takfiri nejen pro islámský stát působící v Sýrii, ale také takto označuje všechny militantní skupiny, které bojují proti syrskému režimu jako „takfiris podporované západními zeměmi“ (Zahid, Takar 2016).

na mnohostranných rozhovorech o budoucnosti Sýrie v rozporu s diktátem nejvyššího vůdce. Podle něj byly údajně zakázány jen bilaterální vztahy mezi samotným Íránem a USA nebo jakékoliv vyjednávání zaměřené na obnovení vzájemných vztahů. Tudíž, vyjednávání či nacházení řešení pro regionální problémy na multilaterální bázi je v pořádku (Tamtéž).

V této souvislosti dal Chameneí více vyjednávacího prostoru prezidentu Rúhánímu, který obhajoval otevřenější politiku vůči zbytku světa⁴⁶. Díky uzavření jaderné dohody se Írán dostal do důležité pozice, kdy byl konečně schopen spolupracovat na řešení krizí v regionu Středního východu. Mimoto, ve chvíli, kdy se vztahy mezi Íránem a USA takto rozšířily, bylo pro íránské konzervativce těžší udržet následnou spolupráci v izolaci (Tamtéž).

Íránské pozvání k rozhovorům bylo také spojeno se zvýšenou ruskou vojenskou přítomností v Sýrii, kdy Moskva začala žádat o íránskou přítomnost v mírových rozhovorech i navzdory námitkám Saúdské Arábie, Turecka a monarchií Perského zálivu. Saúdská Arábie si zapojení Íránu nepřála, jelikož je jejím tradičním soupeřem v regionu, zejména kvůli sporům o vliv v jiných islámských zemích – soupeření, které zapadá do širší polarizace mezi šíity a sunnity. Turecko se obávalo, že kvůli možnému sblížení s Teheránem budou v regionu Středního východu ohroženy turecké zájmy (Rocha, Julio, Machry 2016).

2.4. Íránská strategie pro syrský konflikt

Řešení syrského konfliktu bylo prvním skutečným příkladem, kdy Írán přesunul své pravomoci zahraniční politiky na představitele IRG, kteří považovali svou angažovanost za klíčovou zkoušku svých schopností, a především politické užitečnosti. Povzbuzení prezidentským vítězstvím Hassana Rúháního v roce 2013 a možností znovuotevření íránských mezinárodních a regionálních vztahů, začali představitelé blízcí prezidentovi vyjadřovat své obavy, že přímé zapojení v Sýrii by mohlo být pro íránský finanční a ideologický kapitál škodlivé (Smyth 2013). Jejich názor však čelil silnému nesouhlasu právě ze strany IRG a nejvyššího vůdce Chameneího a brzy se tak podvolil oficiálnímu narativu odporu, podle kterého Sýrie představuje přední linii v boji proti terorismu a takfiri skupinám (Tabrizi, Pantucci 2016: 3).

⁴⁶ V Iráku již existuje nevyřčená spolupráce mezi Íránem a Spojenými státy, kde oba státy bojují proti islámskému státu (Erdbrink, Sewell, Sanger 2015).

Ministerstvo zahraničních věcí se snažilo opět převzít kontrolu nad přímou politikou. Snažilo se obrátit íránskou strategii do vícevrstvé diplomatické iniciativy, jež by mohla usnadnit agendu IRG, aniž by došlo k uvěznění Íránu v rámci syrského konfliktu, jehož konec je v současnosti nepředvídatelný. První etapou k dosažení této strategie bylo zdůraznit kolektivní povahu rozhodovacího procesu, jelikož všechny složky politického spektra mohou přispívat k výchozí politice. Ze všech hlavních vládních státních institucí jsou vybíráni členové do Íránského nejvyššího obranného a bezpečnostního orgánu, jehož Nejvyšší rada národní bezpečnosti hraje klíčovou roli v souvislosti s konsenzuálním přístupem. Druhou etapou bylo povýšení dialogu ohraničujícího syrský konflikt jako součást širšího ideologického boje poháněného etnickým a sektářským napětím, a geopolitického či strukturálního soutěžení o moc se Saúdskou Arábií (Tamtéž: 4).

V počáteční etapě konfliktu Írán limitoval svou angažovanost na poskytování technické a finanční podpory, především skrze jednotky Quds. Na konci roku 2012 pak Quds sehrály klíčovou roli při vzniku Národní obranné jednotky (NDF), což je syrská paramilitární organizace asistující oficiální armádě, jejíž počty se pohybují okolo 100 000 bojovníků z různých náboženských sekt. Ve chvíli, kdy bylo jasné, že syrské oficiální jednotky jsou pro boj s rebely nedostatečné, usnadnil Írán nasazení zahraničních šiitských milicí. První z nich byla pochopitelně spojenecká libanonská organizace Hizballáh, která byla poprvé v Sýrii nasazena v roce 2012 (Tamtéž: 5).

Syrské režimní jednotky a šiitské milice Írán zásobil lehkými a pokročilými strategickými zbraněmi, včetně raket, raketometů, samopalů, protitankových střel a munice. Írán dále shromažďoval informace o povstaleckých skupinách a používal také drony k provádění útoků. Síly vedené pod dohledem íránských velitelů operují převážně v provinciích Aleppa, Latakie, Homsu, Hamy, Idlibu a Tartusu (Tamtéž).

V rámci všech strategických operací dochází k vzájemné diskuzi a spolupráci mezi oběma zeměmi, nicméně Írán nemá nejmenší vliv nad personálním obsazením samotné syrské armády, včetně otázky týkající se povýšení či degradování jednotlivých členů syrských sil. Teherán se odmítá k těmto krokům vyjadřovat, zejména aby se vyhnul dalšímu prohlubování obav z jeho přímého zásahu na vysoce postavené příslušníky syrské armády, kteří plnili íránská nařízení při vytváření NDF. Írán také koordinuje svou pozemní činnost na ministerské a operační úrovni s Ruskem. Íránské vedení výslovně uvedlo, že ve vztahu k Sýrii neexistuje rozdíl mezi strategiemi Moskvy a Teheránu. Íránští představitelé jsou ale obzvláště znepokojeni tím, že Rusko není při vyjednávání

s USA tak angažované ve snaze udržet prezidenta Asada u moci a zachovat integritu země, a že by mohlo řešení otázek Sýrie využít k odbočování k vlastním problémům, jako je například Ukrajina. V Teheránu proto vzrůstá podezření, že se strategické cíle Moskvy v Sýrii liší od iránských cílů a v některých případech se s nimi dokonce střetávají (Tamtéž: 6).

Od roku 2014 Írán podporuje politické mírové řešení syrského konfliktu založené na čtyřech bodech: okamžité příměří, ústavní reformy na ochranu syrských minorit, svobodné volby pod mezinárodním dohledem a vytvoření vlády národní jednoty založené na nových ústavních institucích. V průběhu roku 2015 Írán pokračoval ve snaze nalézt diplomatické řešení konfliktu, avšak jednotky IRG vykazovaly silnou přítomnost na území Sýrie. Pro domácí politické publikum je v souvislosti s investicemi do techniky, mužů, ideologického kapitálu či s počínáním IRG stále více důležitý především úspěch iránské angažovanosti. Jen za tohoto předpokladu by mohlo dojít k jistému uvolnění vztahů mezi těmito dvěma zeměmi. Írán by politiku vůči Sýrii považoval za úspěšnou, pokud by bylo dosaženo tří výsledků, které jsou konkrétně popsány v následujících podkapitolách (Tamtéž).

2.4.1. Porážka Islámského státu a an-Nusrá

Prvním z nich je porážka teroristických skupin Daesh a an-Nusrá. Zejména od nástupu IS se iránská účast v syrském konfliktu začala projevovat jako součást širšího úsilí v boji proti terorismu a extremismu na Středním východě. Dle iránských představitelů ztělesňuje také an-Nusrá teroristickou organizaci a Teherán proto vyvíjí rovnoměrné vojenské úsilí na zničení obou skupin. Konsolidaci pozic těchto dvou skupin dále vnímá jako přímou hrozbu především pro stabilitu Iráku, a tudíž i jako společnou regionální bezpečnostní hrozbu (Tamtéž: 7).

Tímto Írán dokazuje, že kromě podpory mírového vyjednávání za účelem vyřešení syrské krize, je odhodlán pokračovat ve vojenských operacích proti Daesh a an-Nusrá, dokud nebude celá Sýrie od obou skupin očištěna. V krátkodobém horizontu bude Írán pravděpodobně zabraňovat všem snahám o zapojení těchto skupin do jednání o budoucnosti Sýrie a navzdory příměří bude pokračovat v útoku proti nim i proti dalším povstaleckým skupinám. Co se týká dlouhodobého horizontu, i když bude dosaženo politického urovnání, může Írán využít zbytkovou přítomnost Daesh a an-Nusrá v Sýrii,

aby ospravedlnil svou další přítomnost v zemi, zejména pod záminkou udržování dohledu nad skupinami NDF a šiitských milic (Tamtéž).

2.4.2. Obnovení *status quo ante bellum* v Sýrii

Dle íránských představitelů má být druhým výsledkem obnova stavu před vypuknutím konfliktu v Sýrii. To primárně znamená, že Írán nadále podporuje teritoriální integritu Sýrie a chce se vyhnout libanonizaci země. Jinými slovy jejímu rozdělení na konkurenční oblasti a kvazi-nezávislé regiony. Zejména s ohledem na silnou přítomnost milic a nestátních entit v zemi se íránská činnost nezdá být v souladu s celkovým cílem Teheránu vrátit Sýrii do podoby centralizovaného státu. Spíše se zdá, že je Írán poháněn touhou po „plánu B“, pokud by v Sýrii bylo nemožné obnovit status quo ante (Tamtéž).

Íránský ministr zahraničí přirovnal situaci, kdy by po ukončení syrského konfliktu došlo ke změně národních hranic státu, k začátku takzvaného Armageddonu. Dle Zarifa by to celou situaci na Středním východě jen zhoršilo, a proto se Írán staví proti jakémukoliv návrhu změn hranic, které by zvýšily hrozbu rozšíření konfliktu do celého regionu (Taylor 2016). Írán věří, že jen skrze zachování syrské teritoriální integrity a obnovu centralizované vlády bude možné dosáhnout svého strategického cíle zachování přístupu na pozemní trasy do Libanonu, aby byl schopný nadále logisticky zásobovat a vojensky podporovat Hizballáh v boji proti Izraeli. Dále se chce Írán ujistit, že se ze Sýrie nestane platforma, ze které by bylo možné napadnout libanonské šiitské hnutí (Tabrizi, Pantucci 2016: 7).

Írán se také obává požadavku vyhlášení kurdské nezávislosti na severu Sýrie. Ačkoliv Teherán nepovažuje Kurdy za teroristickou organizaci, nepovažuje je ani za spojence, vzhledem k jejich vnímání budoucnosti Sýrie a režimu Asada. V této souvislosti byla kurdská skupina v Sýrii vnímána spíše jako užitečná síla v boji proti Daesh⁴⁷, než jako spojenec se stejnými dlouhodobými zájmy. Írán se proto přidal k tureckému odmítnutí místní kurdské administrativy v pokusu o vytvoření federální struktury na severu Sýrie, jelikož by došlo k rozdělení země (Dolan 2016). Íránský postoj ke kurdské menšině a možné vytvoření federace na území postkonfliktní Sýrie je hlavním

⁴⁷ Islámský stát jako takový byl v březnu 2019 na území Sýrie poražen ztrátou posledního okupovaného teritoria, což zapříčinilo formální ukončení chalífátu prohlášeného v roce 2014. Navzdory jeho fyzickému zániku, IS zůstává silnou disciplinovanou skupinou, jejíž džihádistická ideologie přetrvává a trvalá porážka není zaručena (BBC 2019).

předmětem neshod s Ruskem, které údajně nebere v úvahu možné následky syrského rozdělení. Teherán se obává, že by větší autonomie syrských Kurdů mohla spustit proces založení nezávislého kurdského státu v Turecku, Iráku, a nakonec v samotném Íránu (Tabrizi, Pantucci 2016: 8).

2.4.3. Zachování mocenských složek syrského státu

Posledním výsledkem je zachování syrských státních institucí, silových složek včetně armády a zpravodajských služeb, jelikož zhroucení režimu by mohlo usnadnit vzestup aliance sunnitských extremistických skupin, které jsou protišíitské, protiíránské a protihizballášské (Slim 2015). Pro íránské představitele je takováto stabilita možná pouze s udržení Bašára al-Asada u moci a diskuze o možném uvolnění íránské působnosti v zemi byly tudíž odloženy do doby, dokud nebude zajištěna určitá režimní stabilita (Tabrizi, Pantucci 2016: 8).

Jak již bylo výše zmíněno, Írán byl s nástupem Rúháního otevřený k nahrazení Asada v čele Sýrie. Ten, ale nyní věří, že neexistuje žádná životaschopná alternativa přijatelná pro různé volební obvody v rámci syrského režimu a v konečném důsledku by došlo ke zhroucení těchto institucí. Ačkoliv íránské představitelé shodně tvrdí, že by nebyli proti, kdyby se syrským prezidentem stal někdo ze strany Baas. Obzvláště současný regionální tajemník strany, Hilal Hilal nebo asistent tajemníka, Mohammed Saeed Bekheitan, kteří také věří v zachování státních institucí. Zatímco tak Teherán veřejně tvrdí, že rozhodnutí ohledně budoucnosti Sýrie musí být přijato syrským národem, preferoval by udržení Asada u moci (Tamtéž).

Írán má v neposlední řadě také obavy z nové – teoretické – podoby vzájemných vztahů. Nejhorší možnou variantou by v této souvislosti bylo syrské spojení se Saúdskou Arábií. Írán je také toho názoru, že Asad musí mít možnost kandidovat ve všech volbách během procesu tranzice a vzhledem k jeho popularitě pravděpodobně zvítězí (Tamtéž: 9).

Nicméně, Írán pracuje také s teorií, kdy by nebylo dosaženo syrského statusu ante bellum a došlo by ke kolapsu režimu. Teherán se i nadále v Sýrii zaměřuje na posilování svého tzv. „hlubokého státu“, s cílem zavést na jihu kontrolu nad strategicky hodnotnými, převážně šíitskými regiony Sýrie. A to prostřednictvím podpory nestátních militantních aktérů v naději, že bude schopen pokračovat ve sledování svých životních zájmů a vyvíjet tlak na vládu, ať už je u moci kdokoliv. Tato strategie

je nejen jedním z důvodů sporů mezi íránskou a syrskou armádou, ale také dala podnět státům Perského zálivu, aby zesílily svou podporu sunnitských povstaleckých skupin v regionu (Tamtéž).

2.5. Íránská spolupráce s ostatními aktéry

Írán nemá mnoho regionálních ani světových spojenců, což je vzhledem k jeho zahraniční politice a celkové rétorice státu pochopitelné. Jedním z mála blízkých spojenců IRI je právě Sýrie, jejíž silná obrana vysvětluje reakci íránských čelních reprezentantů na ohrožení Asadova režimu. Teherán má také úzké vazby s vládou Hajdara Abádího v Iráku, kde úspěšně zabránil převzetí moci silné proamerické a protiíránské straně. Nicméně i v Iráku zůstává Teherán u většiny obyvatelstva nepopulární, a proto tyto dvě země nemají žádné bližší vztahy. Také vztahy s dvěma klíčovými sousedy a historickými regionálními rivaly – Tureckem a Pákistánem – jsou srdečné, ale ne přátelské (Byman 2018).

2.5.1. Spolupráce s Hizballáhem

Íránská role v rámci zakládání, vyzbrojování, financování a boje po boku Hizballáhu je dobře zdokumentovaná a jeho význam k syrskému konfliktu by neměl být považován za nezávislý na Íránu⁴⁸. Íránské zájmy jsou navíc v Sýrii z velké části definovány z hlediska zachování vztahu a ochrany vůči Hizballáhu, aby bylo zajištěno jeho přežití. Vzhledem k tomuto specifickému vztahu je íránský a hizballáhský přístup k syrské politické transformaci a obdobným záležitostem stejný. Vůdce skupiny Nasralláh dokonce v roce 2013 navštívil Teherán, aby prodiskutoval situaci v Sýrii s nejvyšším lídrem Íránu Chameneím, přičemž všechna veřejná prohlášení o Sýrii jsou v souladu s politikou Íránu (Tamtéž: 28).

Vztah mezi těmito dvěma aktéry v roce 2015 naznačoval, že neúčast Hizballáhu na Vídeňských mírových rozhovorech by byla jen nepravděpodobně pokládána za překážku k dosažení širšího vypořádání. Írán, který je členem mezinárodní skupiny na podporu Sýrie, ve skutečnosti zastupuje Hizballáh a ten se řídí podmínkami schválenými Íránem. Íránský vliv nad Hizballáhem se prakticky rovná kontrole (Tamtéž).

⁴⁸ Prohizballáhští i protihizballáhští představitelé libanonského parlamentu se shodli na názoru, že je vhodné Hizballáh považovat za přímý doplněk revolučního aspektu íránského režimu (Tabrizi, Pantucci 2016: 28).

Politické události v Íránu mohly být v průběhu roku 2015 viděny jako příchod změn ve vztahu Íránu s Hizballáhem. Prezident Rúhání údajně upřednostnil financování projektů v rámci své země, čímž došlo k prodloužení cca 100 milionů dolarů z každoročního financování Hizballáhu. Potvrzení takové informace by v tehdejší době znamenalo prohloubení Rúháního mandátu pro pragmatickou spolupráci se Západem a mohlo mít výhledově negativní dopad na vztah mezi Íránem a Hizballáhem. Nicméně ze strany Hizballáhu nebylo shledáno nějaké znepokojení. Větší obavy měl Írán z možnosti, že Rusko povolí, a v očích některých usnadní, další izraelské letecké útoky na zbraně kontrolované Hizballáhem nebo vázané na Hizballáh (Tamtéž: 29).

Za účelem snížení závislosti na externích zdrojích se dále Hizballáh pokoušel prohloubit vztahy s libanonskou ekonomikou, což bylo zejména důležité v souvislosti se snahou USA, které vytvářely mezinárodní právní a diplomatický tlak na omezení finančních aktivit organizace. V prosinci 2015 se Nasralláh ve svém projevu zabýval právě sankcemi vedenými USA, což doložilo význam, který tato skupina přikládá tomuto finančnímu tlaku (Tamtéž).

2.5.2. Spolupráce s Ruskem

Přímá ruská intervence do Sýrie v roce 2015 měla širší důsledky na íránskou roli v syrském konfliktu (Kozhanov 2017: 109). Na úkor íránského vlivu nad Damaškem byla posílena moc Moskvy a Írán s jeho spojenci – Hizballáhem a šíitskými milicemi v Sýrii – začali být více závislí na ruských prioritách. Ačkoliv Rusko těžilo z činnosti pozemních sil Hizballáhu, nemá ve skutečnosti podíl na jeho celkové pozici v Libanonu nebo Sýrii, a proto má rozdílné priority na syrskou politickou tranzici⁴⁹ než Írán (Tabrizi, Pantucci 2016: 29).

Zdánlivě blízký vztah mezi Teheránem a Moskvou je křehčí, než je běžně považováno a také přesvědčení, že obě země bojují za stejné dlouhodobé cíle je mylný. Íránští experti a diplomaté opakovaně upozorňovali na ruské záměry v Sýrii a přiznali obavy, že maximálním moskevským cílem je změnit celosvětovou rovnováhu a zvýšit svůj vliv na mezinárodní scéně. Írán vnímá ruskou politiku v Sýrii jako způsob kontroly vazby právě Íránu na Evropu, jež pomáhá ruské státní energetické společnosti Gazprom

⁴⁹ Jedním příkladem je ruský přístup k prorežimním, Íránem podporovaným milicím v Sýrii. Moskva podněcovala Asadův režim, aby upevnil nesourodé ozbrojené skupiny pod syrskou státní kontrolu, což by oslabilo moc Íránu v rámci bojiště a následně také jeho poválečný vliv. Ruské úsilí však bylo do značné míry neúspěšné, ačkoliv posílilo jeho vliv na řadové syrské síly (Tabrizi, Pantucci 2016: 29).

pokračovat v její dominanci evropských energetických dodávek. Bez ohledu na realitu těchto předpokladů, odrážejí míru nedůvěry mezi oběma zeměmi (Tamtéž).

Obavy v Rusku ohledně Íránu jsou více spojené s moskevskými dlouhodobými cíli týkajícími se udržení vlivu na Středním východě současně s vyvažováním blízkého vztahu s Izraelem. V tomto smyslu představuje činnost Íránu v Sýrii a jeho podpora Hizballáhu, aby si zachoval svůj dlouhodobý územní vliv, pro ruskou vládu znepokojení, jež vyžaduje pečlivé řízení (Sinjab 2018).

Klíčovým bodem na geopolitické úrovni je to, že vztahy mezi oběma zeměmi jsou více tvárné, než by se mohlo zdát, a že Írán a Rusko mají odlišný vliv na Damašek. Zatímco Írán a Rusko úzce spolupracují na tom, aby v rámci konfliktu pokročily vpřed, pokud jde o jejich dlouhodobé cíle v Sýrii, jsou méně svázáni a je mezi oběma zeměmi malá důvěra (Tabrizi, Pantucci 2016: 46).

Rusko je více zainteresované v nadregionálních geopolitických následcích jeho role v Sýrii, zatímco Írán má specifitější zájmy obsahující významnější část jeho celkové zahraniční politiky. Oba aktéři hrají v Sýrii strategickou roli, a tudíž musejí být součástí rozhovorů o její budoucnosti. Ačkoliv má Írán větší vliv v lokálních otázkách, jako je příměří a humanitární přístup v rámci specifických oblastí, Rusko má poté větší zájem na širších faktorech, jako je jeho status nebo role garanta konečného uspořádání (Tamtéž).

Závěr

Původ íránské expanzivní politiky se datuje již od vzniku Íránského státu, založeného Cyrusem v roce 558 př. n. l., jež se v průběhu následujících třech dekad rozpínal až do velikosti Perské říše. Ačkoliv se dalším historickým vývojem říše dále proměňovala a v důsledku teritoriálních válek zmenšovala až do zániku celého impéria v roce 1722, její myšlenka o velikosti perského lidu nikdy úplně nezanikla.

Významná změna íránské politiky přišla až v roce 1925 s Šáhy rodu Pahlaví, jejichž autoritářské vládě dominovaly prvky sekularismu a modernismu. Proti diktátorské vládě Rezy Pahlavího, úzce spolupracující s USA, se vymezovali zástupci inteligence v čele s Rúholláhem Chomejním poslaným do exilu. Protestní hnutí proti korupci a represím režimu šáha Muhammada Rezy započalo roku 1977 a ten v lednu 1979 odstoupil z trůnu. V dubnu 1979 byla vyhlášena teokratická IRI s nejvyšším vůdcem Chomejním, který se vrátil z exilu. Regionální sunnitské mocenské koalice byly ovlivněny obnovou šíitského íránského státu, a po vypuknutí irácko-íránské války se postavili na stranu Husajnova Iráku. Jedinou arabskou zemí podporující Írán byla Sýrie, v čele se sympatizantem íránské islámské revoluce, alawitským Hafizem al-Asadem. Sýrie uznala jako první suverenitu nové IRI a tím započalo pravděpodobně nejdůležitější spojení na Středním východě.

Obě země spojovaly postoje proti USA, Izraeli a Iráku, což oceňovala především Sýrie, která alianci s Íránem vnímala jako jejich protiváhu. Syrské spojení mělo Íránu zajistit přístup k šíitské komunitě žijící v Libanonu, zvýšení íránského vlivu v regionu, vývoz islámské revoluce a podporu Palestinců na území Izraele. V průběhu dalších desetiletí se jejich spojení upevnilo zejména vojenskou spoluprací a vznikem militantní organizace Hizballáh. Započala nová fáze partnerství a síla tohoto trojího spojení vzešla do podvědomí mezinárodního společenství jako axis of resistance.

V roce 2011 v rámci Arabského jara propuknuly v Sýrii protesty, které Írán prudce odsoudil a podpořil režim Bašára al-Asada. Prezident Ahmadínežád, vůdce Chameneí a zastánci tvrdé linie věřili, že podpora Asada je jejich zodpovědností a nutností obrany národní bezpečnosti, a že případná nepřátelská vláda v Sýrii by mohla umožnit Izraeli napadení Hizballáhu i Íránu. Chameneího klíčovým aktérem v rámci íránských spojeneckých vztahů byl Hizballáh, nikoliv Sýrie, jejíž role spočívala v ochraně a upevňování pozice této militantní skupiny. Írán poskytoval Sýrii významnou

finanční i vojenskou podporu, čímž IRG získala významnou politickou i ekonomickou moc a poprvé tak vymezila své vlastní cíle zahraniční politiky.

Nový iránský prezident Hasan Rúhání, zpočátku spíše umírněný a pragmatický, podporoval v roce 2013 diplomatické urovnání konfliktu v rámci zachování spojeneckého vztahu se Sýrií. Poprvé také naznačil legitimitu některých opozičních skupin a označil teroristické skupiny v Sýrii za nevýznamnou součást opozice, čímž se přiblížil mezinárodnímu pohledu na konflikt a akceptoval budoucí syrskou vládu bez Asada, za předpokladu neohrožení existence Hizballáhu. Na konci roku 2013 po konferenci OSN o Sýrii označil Rúhání za největší problém syrského konfliktu terorismus, což se shodovalo s dialogem vedeným v Sýrii, v Rusku a mezi zastánci tvrdé iránské linie. Írán poté deklaroval podporu režimu Asada a dále posílil své vojenské jednotky přítomné v Sýrii odůvodněním boje proti terorismu, což bylo s vzestupem IS v průběhu roku 2014 ospravedlnitelné. Pod tlakem ze strany tvrdé linie iránského režimu přijal Rúhání politickou perspektivu IRG. Vůči Sýrii byl přijat závazek Íránu ke strategické a revoluční odpovědi proti takfiri a plánům Izraele na oslabení axis of resistance.

V roce 2015 došlo za účelem boje proti terorismu k přímé vojenské intervenci Ruska do Sýrie, což výrazně ovlivnilo iránskou roli v konfliktu a na úkor teheránského vlivu nad Damaškem posílila moc Moskvy. Írán začal být společně se svými nestátními spojenci, včetně Hizballáhu, závislý na ruských prioritách. Zdánlivě blízký vztah mezi Íránem a Ruskem byl velice křehký a obě země chtěly v Sýrii nebo s její pomocí, dosáhnout jiných cílů. Zatímco hlavním záměrem Ruska je změnit celosvětovou rovnováhu a zvýšit svůj vliv na mezinárodní scéně, Írán měl specifitější zájmy – porážku IS a an-Nusrá, obnovení status quo ante bellum v Sýrii a zachování mocenských složek syrského státu. Na konci roku 2015 se Írán, díky apelu Ruska a uzavřené nukleární dohodě s USA, vůbec poprvé účastnil mírové konference o Sýrii. Uzavřením jaderné dohody se Írán dostal ze své hospodářské izolace a zároveň se konečně mohl začít podílet na řešení krizí v regionu Středního východu.

Mým cílem bylo v diplomové práci zjistit, jakou roli měl Írán v syrském konfliktu do roku 2015. Írán se v syrském konfliktu choval v souladu se svými národními zájmy, tedy udržení vojenské a zpravodajské spolupráce se Sýrií. Pád Asadova režimu by pro Írán znamenal strategický krok zpět a možnou ztrátu přístupu k Hizballáhu a ostatním šíitským skupinám, které podporoval. Hrozbu Írán vnímal i ve směřování Sýrie do područí takfiri skupin a regionálního vlivu Izraele. Írán i Sýrie se nesnažili získat

nadvládu nad druhou zemí po vypuknutí syrských protestů a následného konfliktu v roce 2011. Sýrie začala být na Íránu a jeho pomoci závislá z důvodu nedostatku zdrojů a rostoucímu tlaku ze strany opozičních skupin. Rúháního zahraniční politika zpochybnila teorii mezinárodních vztahů hry s nulovým součtem, jelikož zemi přiblížil spíše k teorii hry s nenulovým součtem prostřednictvím možnosti vzájemné existence bez vytváření bezpečnostních hrozeb sobě navzájem.

Realistická teorie mezinárodních vztahů v diplomové práci sloužila k analýze chování států v regionu Středního východu, problematiky moci a národních zájmů IRI. V tomto případě lze tvrdit, že Írán byl klasickým realistickým aktérem. Jeho zahraniční politika byla poháněna kalkulacemi ohledně jeho postavení v měnícím se regionálním i mezinárodním prostředí, přičemž hlavním cílem íránského režimu bylo přežití. Za jeden z důkazů íránského racionálního chování se dala považovat vyjednaná nukleární dohoda s USA, čímž Írán projevil svou snahu o navázání diplomatických vztahů s mezinárodním prostředím. Z hlediska racionality se poté Írán zaměřoval spíše na regionální vliv, na rozdíl od Ruska, které se snažilo o dosažení celosvětové moci. Je tudíž pravdou, že syrský konflikt pozitivně ovlivnil íránskou relativní moc a jeho úlohu v regionálních otázkách.

Odpovědí na výzkumnou otázku diplomové práce – jaké motivy poháněly zahraniční politiku Íránu v souvislosti se syrským konfliktem – jsou strategické zájmy. Ačkoliv ideologie neboli náboženské cíle exportu Islámské revoluce v určitých kruzích íránských představitelů převládaly, zahraniční politika Íránu vůči syrskému konfliktu byla definována dynamikou strategických zájmů. Zahraniční politika byla v tomto smyslu tvořena kalkulacemi a pragmatickým rozhodováním, jež reagovaly na mezinárodní vývoj. Íránská zahraniční politika byla založena spíše na vytváření strategických partnerství a silných aliancí než na uchvácení vlastní hegemonie v regionu Středního východu. To potvrdila i podpora Asadova režimu s cílem ochránit nejen spojeneckou Sýrii, ale hlavně Hizballáh.

Závěrem lze říci, že předpokládaná hypotéza – obranou režimu Bašára al-Asada získával Teherán více možností k rozšíření svého vlivu a moci v regionu i mimo něj – nelze jednoznačně potvrdit či vyvrátit. Ačkoliv podporou a posílením postavení svých šíitských spojenců Írán posiloval svou balance of power v rámci regionu arabských zemí, jeho zahraniční politika vůči Sýrii byla spojena s přežitím v mezinárodním prostředí a bezpečností státu. Írán se tudíž v rámci syrského konfliktu choval jako racionální aktér, který zvažoval své budoucí kroky v oblasti zahraniční politiky v souvislosti s národními

zájmy země, nikoli se šíitskou ideologií nebo zvýšením vlastního vlivu v regionu Středního východu.

Díky studiu příslušných zdrojů v rámci zpracování této diplomové práce, které však nejsou jejím obsahem, jsem dospěla k závěru, že je hypotéza potvrditelná. Ačkoliv se Írán v rámci své zahraniční politiky v Sýrii zaměřoval na své národní zájmy a jednal ve prospěch bezpečnosti státu a svých obyvatel, události mimo syrský konflikt poukazovaly na úsilí o rozpínavost íránského vlivu v regionu Středního východu. Jedním z důkazů bylo již dlouholeté rivalství a probíhající studená válka se Saúdskou Arábií, jejichž proxy war se – mimo jiné – přenesla také na území Sýrie. Ta měla strategický význam pro obě zmíněné strany. Vzhledem k absolutní propojenosti celého regionu záleží i na nejmenších detailech a událostech, na které však není možné se v rámci této práce soustředit. Z tohoto důvodu shledávám několik možných alternativ pro pokračování výzkumu. Jednou z nich by bylo doplnění stávajícího tématu o analýzu mocenského boje přímo uvnitř íránských vládních struktur. Druhým možným rozšířením práce by mohlo být zaměření na roli Saúdské Arábie v syrském konfliktu. Jako třetí možné téma se nabízí problematika proxy war mezi Íránem a Saúdskou Arábií v ostatních ovlivněných státech regionu – Irák, Jemen, Bahrajn, Libanon, Katar, Pákistán a Afghánistán. Za čtvrté by se íránský pokus o ovládnutí regionu dal zkoumat také v souvislosti se vztahem k Izraeli.

V neposlední řadě by alternativním rozšířením práce mohlo být pokračování stávajícího tématu od roku 2016 do současnosti. V tomto případě bych však měla obavy v souvislosti s nalezením relevantních zdrojů, jelikož jsem se s tímto problémem potýkala již v rámci této práce. Ačkoliv jsem s literaturou použitou v diplomové práci spokojená, byly mé možnosti značně omezené, obzvláště v souvislosti s akademickými zdroji. Problematika syrského konfliktu je relativně nové téma, a tudíž jsem se musela spoléhat převážně na větší množství zpravodajských článků. Další překážkou při psaní diplomové byla má neznalost arabského a perského jazyka.

V diplomové práci jsem analýzou vhodné literatury a pomocí teorie realismu dokázala nespornou a velice hlubokou roli Íránu v syrském konfliktu. Ta vyplynula již z předchozí, 40 let trvající spolupráce mezi oběma zeměmi. Ačkoliv má tato aliance náboženské a ideologické kořeny, dovolím si tvrdit, že v souvislosti se syrským konfliktem byla jejich podstata spíše upozaděna. Írán již neměl primární zájem na exportu Islámské revoluce. Jeho zájmy byly strategické a íránská finanční, mediální a humanitární podpora Sýrie, stejně jako poskytování zbraní, vojenského vybavení a celková přítomnost IRG byla zdůrazněna a viděna jako součást íránské zahraniční politiky pro syrský konflikt.

Dle mého názoru Sýrie měla pro Írán geopolitický a bezpečnostní význam, protože pokud by došlo k pádu Bašára al-Asada i jeho strany Baas, mohlo by to ohrozit vitální íránské národní zájmy. Udržením syrského režimu a podílením se na mírovém řešení syrského konfliktu Írán získal i značný vliv v regionu Středního východu, i když není označen za oficiální cíl zahraniční politiky. Díky analýze jednotlivých přístupů hlavních íránských představitelů do roku 2015 je jasné, že země měla zájem na maximalizaci vlivu v regionu, a proto i přes prvotní umírněný a pragmatický přístup prezidenta Rúháního, zůstala důležitou součástí tvorby zahraniční politiky a aktérem IRG. V konečném důsledku jsem dospěla k závěru, že kdyby Írán nesehrával svou roli v syrském konfliktu, režim Bašára al-Asada by se u moci do roku 2015 neudržel.

LITERATURA

Abdo, Geneive. 2011. „How Iran Keeps Assad in Power in Syria“ *foreignaffairs.com*, 25. 8. 2011 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2011-08-25/how-iran-keeps-assad-power-syria>> (26. 4. 2019).

Abdo, Geneive. 2013. „No Matter Who Wins, Iran’s Supreme Leader Controls Foreign Policy“ *brookings.edu*, 14. 6. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2013/06/14/no-matter-who-wins-irans-supreme-leader-controls-foreign-policy/>> (28. 4. 2019).

Abdo, Geneive. 2014. „The end of Rouhani’s honeymoon“ *america.aljazeera.com*, 18. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<http://america.aljazeera.com/opinions/2014/2/hassan-rouhani-iranalikhameneinuclearnegotiations.html>> (29. 4. 2019).

„About OCHA Syria” *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*, (online). Dostupné z: <<https://www.unocha.org/syrian-arab-republic/about-ocha-syria>>(20. 4. 2019).

Akbarzadeh, Shahram, Dara, Conduit. 2016. „Charting a New Course: Testing Rouhani’s Foreign Policy Agency in the Iran-Syria Relationship.“ Pp. 133–154 in Shahram Akbarzadeh, Dara Conduit (ed.). *Iran in the World. President Rouhani’s Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Akbarzadeh, Shahram, Dara, Conduit. 2016. „Rouhani’s First Two Years in Office: Opportunities and Risks in Contemporary Iran.“ Pp. 1–15 in Shahram Akbarzadeh, Dara Conduit (ed.). *Iran in the World. President Rouhani’s Foreign Policy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Alavi, Heshmat. 2017. „Understanding the threats of Iran“ *forbes.com*, 23. 6. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.forbes.com/sites/heshmatalavi/2017/06/23/understanding-the-threats-of-iran/#3294122f4794>> (19. 4. 2019).

Al-Tamimi, J. Aymenn. 2014. “Extremist Groups in Syria” *mei.edu*, 7. 9. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.mei.edu/publications/extremist-groups-syria>> (23. 4. 2019).

Amanat, Abbas. 2017. *Iran: A Modern History*. London: Yale University Press.

„Ancient Iran” *Encyclopedia Britannica*, (online). Dostupné z: <<https://www.britannica.com/place/ancient-Iran>> (23. 4. 2019).

Ansari, Ali. 2019. „The Iranian Revolution: why 1979’s uprising still shapes the Middle East“ *historyextra.com*, 20. 2. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.historyextra.com/period/20th-century/how-last-shah-lost-iran-mohammad-reza-pahlavi-iranian-revolution-middle-east/>> (20. 4. 2019).

Axworthy, Michael. 2008. *A History of Iran: Empire of the Mind*. New York: Basic Books.

Babík, Milan. 2013. „Realism as Critical Theory: The International Thought of E. H. Carr.“ *International Studies Review* 15 (4): 491–514. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24032985?seq=1#page_scan_tab_contents> (8. 4. 2019).

Barnard, Anne, Nick, Cumming-Bruce. 2014. „After Second Round of Syria Talks, No Agreement Even on How to Negotiate“ *nytimes.com*, 15. 2. 2014 (online). Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2014/02/16/world/middleeast/after-second-round-of-syria-talks-no-agreement-even-on-how-to-negotiate.html?_r=0> (28. 4. 2019).

Barša, Pavel, Ondřej, Císař. 2008. *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha: Portál.

Bueno de Mesquita. 1978. „Systemic Polarization and the Occurrence and Duration of War.“ *The Journal of Conflict Resolution* 22 (2): 241–267. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/173799>> (12. 3. 2019).

Byman, L. Daniel. 2018. „Iran’s foreign policy weaknesses, and opportunities to exploit them“ *brookings.edu*, 3. 1. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2018/01/03/irans-foreign-policy-weaknesses-and-opportunities-to-exploit-them/>> (17. 6. 2019).

Byman, L. Daniel, Jeffrey Feltman, Elaine Kamarck, Suzanne Maloney, Bruce Riedel, Fred Dews. 2019. „Iran’s 1979 revolution and its legacies today“ *brookings.edu*, 25. 1. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.brookings.edu/podcast-episode/irans-1979-revolution-and-its-legacies-today/>> (19. 4. 2019).

Carter, Jimmy. 2007. „Camp David Accords: Egyptian-Israeli History“ *britannica.com*, (online). Dostupné z: <<https://www.britannica.com/event/Camp-David-Accords>> (25. 4. 2019).

„Constitititon of the Islamic Republic of Iran“ International Constitutional Law Project, July 1989 (online; Pdf). Dostupné z: <[http://pwerth.faculty.unlv.edu/Const-Iran\(abridge\).pdf](http://pwerth.faculty.unlv.edu/Const-Iran(abridge).pdf)>(21. 4. 2019).

Čejka, Marek. 2007. *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Brno: Barrister & Principal

Čejka, Marek. 2017. *Korán, meč a volební urna. Zdroje a podoby islamismu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Dagher, Sam. 2014. „Syrian Bomb Plot Marked Deadly Turn in Civil War“ *wsj.com*, 19. 12. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.wsj.com/articles/syrian-bomb-plot-marked-deadly-turn-in-civil-war-1419015331>> (27. 4. 2019).

Deutsch, W. Karl, David J., Singer. 1964. „Multipolar Power Systems and International Stability.“ *World Politics* 16 (3): 390–406. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2009578?seq=1#page_scan_tab_contents> (13. 4. 2019).

Dolan, David. 2016. „Iran’s Zarif to discuss business, Syria on Turkey visit“ *reuters.com*, 19. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-iran-turkey/irans-zarif-to-discuss-business-syria-on-turkey-visit-idUSKCN0WL0BI>> (3. 5. 2019).

Drulák, Petr. 2003. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

„Egypt attack: Gunmen target bus with Coptic Christians” *BBC News*, 2. 11. 2018 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-46075969>> (21. 4. 2019).

Ehteshami, Anoushiravan, Raymond, Hinnebusch. 2002. *Syria and Iran: Middle Powers in a Penetrated Regional System*. New York: Routledge.

Ehteshami, Anoushiravan, Mahjoob, Zweiri. 2008. „Introduction.“ Pp. xiii–xviii in Anoushiravan Ehteshami, Mahjoob Zweiri (ed.). *Iran’s Foreign Policy. From Khatami to Ahmadinejad*. Berkshire: Ithaca Press.

Erdbrink, Thomas. 2013. „Iran Moderate Wins Presidency by a Large Margin“ *nytimes.com*, 15. 6. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2013/06/16/world/middleeast/iran-election.html>> (28. 4. 2019).

Erdbrink, Thomas, Sewell Chan, David E. Sanger. 2015. „After a U.S. Shift, Iran Has a Seat at Talks on War in Syria“ *nytimes.com*, 28. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2015/10/29/world/middleeast/syria-talks-vienna-iran.html>> (2. 5. 2019).

„FACTBOX: What happened at Iran’s 1979 U. S. embassy takeover?” *Reuters World News*, 2. 11. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-iran-embassy-siege-factbox/factbox-what-happened-at-irans-1979-u-s-embassy-takeover-idUSTRE5A11WD20091102>> (20. 4. 2019).

„Foreign Terrorists Organizations“ *U. S. Department of State*, (online). Dostupné z: <<https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>> (21. 4. 2019).

Fulton, Will, Joseph Holliday, Sam Wyer. 2013. „Iranian Strategy in Syria“ A Joint Report by AEI’s Critical Threats Project & Institute for the Study of War, May 2013 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-1MAY.pdf>> (17. 3. 2017).

Goodarzi, Jubin. 2006. *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*. London: Tauris Academic.

Goodarzi, Jubin. 2013. „Iran and Syria at the Crossroads: The Fall of the Tehran-Damascus Axis?” *Viewpoints* 35 (8): 1–7. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/iran_syria_crossroads_fall_tehran_damascus_axis.pdf> (16. 3. 2017).

Guzzini, Stefano. 2004. *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister & Principal.

Haddadin, Fadi. 2017. „The ‘Shia Crescent’ and Middle East Geopolitics” *foreignpolicyblogs.com*, 31. 1. 2017 (online). Dostupné z: <<https://foreignpolicyblogs.com/2017/01/31/shia-crescent-middle-east-geopolitics/>> (19. 4. 2019).

Hashem, Ali. 2013. „Iran’s Ties to Hezbollah Unchanged“ *al-monitor.com*, 10. 8. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/08/iran-hezbollah-policy-will-not-change-under-rouhani.html>> (30. 4. 2019).

„Hay’at Tahrir al-Sham: Hardliners take over Syria’s opposition“ *The Week*, 29. 8. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.theweek.co.uk/88045/hayat-tahrir-al-sham-hardliners-take-over-syrias-opposition>> (22. 4. 2019).

Henderson, Simon. 2019. „Iran, 40 years after revolution, still looms large in Middle East“ *thehills.com*, 2. 11. 2019 (online). Dostupné z: <<https://thehill.com/opinion/international/429380-iran-40-years-after-revolution-still-looks-large-in-middle-east>> (20. 4. 2019).

Hertz, H. John. 1950. „Idealist Internationalism and the Security Dilemma.“ *World Politics* 2 (2): 157–180. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2009187?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_contents> (13. 4. 2019).

Hoffmann, Christiane. 2015. „We will have differences with US No Matter What“ *spiegel.de*, 16. 5. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.spiegel.de/international/world/interview-with-iranian-foreign-minister-mohammad-javad-zarif-a-1033966.html>> (28. 4. 2019).

Hynek, Nikola. 2005. „Anglická škola a teorie mezinárodních vztahů: obsahový vesmír, akademický svět a kritiky přístupu.“ *Mezinárodní vztahy* 40 (2): 76–89. Dostupné z: <<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0oOmDxiqgEQJ:https://mv.iir.cz/article/view/144/144+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=safari>> (11. 4. 2019).

Charbonneau, Louis, Parisa, Hafezi. 2014. „Iran invite to Syria talks withdrawn after boycott threat“ *reuters.com*, 20. 1. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-syria-un-iran/iran-invite-to-syria-talks-withdrawn-after-boycott-threat-idUSBREA0J01K20140120>> (27. 4. 2019).

Chulov, Martin. 2014. „Controlled by Iran, the deadly militia recruiting Iraq’s men to die in Syria“ *theguardian.com*, 12. 3. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2014/mar/12/iraq-battle-dead-valley-peace-syria>> (29. 4. 2019).

Chulov, Martin. 2015. „Syria peace talks pin hopes for end to war on Iran and Saudi Arabia“ *theguardian.com*, 30. 10. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2015/oct/30/syria-peace-talks-vienna-iran-saudi-arabia>> (30. 4. 2019).

Chulov, Martin, Paul, Harris. 2012. „Syria: ‘300 killed’ as regime launches huge attack on besieged city of Homs“ *theguardian.com*, 4. 2. 2012 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2012/feb/05/syria-homs-hundreds-dead-barrage>> (23. 4. 2019).

Institute for Policy and Strategy. 2007. „Iranian Export of Revolution Doctrine and Implementation“ Herzliya Conference. IDC Herzliya, May 2007 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.idc.ac.il/he/research/ips/Documents/publication/5/2582Roni-Cohen2007.pdf>> (20. 4. 2019).

„Iraq’s Shias: Saddam Blunts a Potential Threat“ Central Intelligence Agency, November 1984 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP85T00314R000300110003-5.pdf>> (19. 4. 2019).

„Iran condemns interference in Syria, hails reform“ *Reuters Middle East & North Africa*, 18. 1. 2012 (online). Dostupné z: <<https://uk.reuters.com/article/uk-iran-syria/iran-condemns-interference-in-syria-hails-reform-idUKTRE80G0MF20120118>> (29. 4. 2019).

„Iran: Exporting the Revolution“ Central Intelligence Agency, March 1980 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP81B00401R000500100001-8.pdf>> (19. 4. 2019).

„Iran nuclear deal: Key details“ *BBC News*, 11. 6. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-33521655>> (20. 4. 2019).

„Iran’s new leader Rouhani urges ‘serious’ nuclear talks“ *BBC News*, 6. 8. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-23591371>> (26. 4. 2019).

„Iran’s Rouhani tells Revolutionary Guards to stay out of politics“ *Reuters World News*, 16. 9. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-iran-politics-guards/irans-rouhani-tells-revolutionary-guards-to-stay-out-of-politics-idUSBRE98F0HY20130916>> (27. 4. 2019).

„Iran’s Rouhani vows to back Syria ‘until the end of the road’“ *Reuters Middle East & North Africa*, 2. 6. 2015 (online). Dostupné z: <<https://uk.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-syria-iran/irans-rouhani-vows-to-back-syria-until-the-end-of-the-road-idUKKBN0OI0UN20150602>> (30. 4. 2019).

„Iranian Quds Force: Powerful and Secretive“ *Fanack Chronicle Of The Middle East & North Africa*, 18. 2. 2019 (online). Dostupné z: <<https://fanack.com/iran/faces/the-quds-force/>>(23. 4. 2019).

„IS ‘caliphate’ defeated but jihadist group remains a threat“ *BBC News*, 23. 3. 2019 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595>> (1. 5. 2019).

Jasser, M. Zuhdi. 2014. „Sectarian Conflict in Syria.“ *PRISM Syria Supplement* 4: 58–67. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/26469777?seq=1#metadata_info_tab_contents> (21. 4. 2019).

Jervis, Robert. 1988. „Realism, Game Theory, and Cooperation.“ *World Politics* 40 (3): 317–349. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2010216?seq=1#page_scan_tab_contents>(8. 4. 2019).

- Jonathan, C. R. 1979. „Khomeini attacks Bazargan as ‘Weak’” *washingtonpost.com*, 8. 3. 1979 (online). Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1979/03/08/khomeini-attacks-bazargan-as-weak/ac47068e-8d4d-44ff-bfbc-a0d88af11d38/?utm_term=.46dfe5ef8b9e> (21. 4. 2019).
- Kauppi, V. Mark, Paul R., Viotti. 2012. *International Relations Theory, 5th Edition*. London: Pearson.
- Kazemi, V. Abbas. 2013. „Appropriating the Past: The Green Movement in Iran” *globaldialogue.isa-sociology.org*, 27. 4. 2013 (online). Dostupné z: <<http://globaldialogue.isa-sociology.org/appropriating-the-past-the-green-movement-in-iran-2/>> (22. 4. 2019).
- Keddie, R. Nikkie. *Modern Iran: Roots and Results of revolution*. London: Yale University Press.
- Kéchichian, A. Joseph. 2013. „Saddam Husein’s legacy of sectarian division in Iraq” *pri.org*, 20. 4. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.pri.org/stories/2013-03-20/saddam-husseins-legacy-sectarian-division-iraq>> (25. 4. 2019).
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Kissinger, Henry. 2016. *Uspořádání světa: státní zájmy, konflikty a mocenská rovnováha*. Praha: Prostor.
- Kozhanov, Nikolay. 2017. „Russian-Iranian Relations through the Prism of the Syrian Crisis.” *Insight Turkey* 19 (4): 105–124. Dostupné z: <<https://search.proquest.com/docview/1967049100/fulltextPDF/9764EC52412B4A98PQ/1?accountid=16730>> (2. 5. 2019).
- Krejčí, Oskar. 1997. *Mezinárodní politika*. Praha: Victoria publishing.
- Linklater, Andrew. 2003. „Neorealismus v teorii a praxi.” Pp. 155–177 in Ken Booth, Steve Smith (ed.). *Současné teorie mezinárodních vztahů*. Brno: Barrister & Principal.
- Lund, Aron. 2018. „No, the United States Isn’t Dropping Syria’s Jihadis From Its Terror List.” *tcf.org*, 29. 11. 2018 (online). Dostupné z: <<https://tcf.org/content/commentary/no-united-states-isnt-dropping-syrias-jihadis-terror-list/>> (22. 4. 2019).
- Lund, Aron. 2018. *Syria’s Civil War. Government Victory or Frozen Conflict*. Stockholm: FOI Asia and the Middle East.
- Maloveczká, Andrea. 2014. „Den, kdy začala válka v Perském zálivu” *Televize Seznam*, 15. 1. 2014 (video). Dostupné z: <<https://www.televizeseznam.cz/video/slavnedny/den-kdy-zacala-valka-v-perskem-zalivu-151762>> (23. 4. 2019).
- Martin, Vanessa. 2003. *Creating an Islamic State. Khomeini and the Making of a New Iran*. London: I. B. Tauris.

Matthiesen, Toby. 2013. „Syria: Inventing a Religious War“ *nybooks.com*, 12. 6. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.nybooks.com/daily/2013/06/12/syria-inventing-religious-war/>> (13. 6. 2019).

Mearsheimer, J. John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.

Milani, Mohsen. 2013. „Why Tehran Won't Abandon Assad(ism).“ *The Washington Quarterly* 36 (4): 79–93. Dostupné z: <https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/TWQ_13Winter_Milani.pdf> (16. 3. 2017).

Mlejnek, Josef, Petra, Šustrová. 2014. „Válka mezi Irákem a Íránem“ *moderni-dejiny.cz*, 23. 7. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/valka-mezi-irakem-a-iranem/>> (19. 4. 2019).

Mohammed, Muhanad. 2010. „Iraq church raid ends with 52 dead“ *reuters.com*, 1. 11. 2010 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-iraq-violence/iraq-church-raid-ends-with-52-dead-idUSTRE69U1YE20101101>> (22. 4. 2019).

Mohseni, Payam, Hussein, Kalout. 2017. „Iran's Axis of Resistance Rises“ *foreignaffairs.com*, 24. 1. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2017-01-24/irans-axis-resistance-rises>> (30. 4. 2019).

Morgenthau, J. Hans. 1987. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Beijing: Peking University Press.

Nakhleh, Emile. 2019. „The Islamic Revolution's Impact on Political Islam and the Middle East“ *lobelog.com*, 6. 2. 2019 (online). Dostupné z: <<https://lobelog.com/the-islamic-revolutions-impact-on-political-islam-and-the-middle-east/>> (21. 4. 2019).

Nasseri, Ladane. 2015. „Rouhani Tells Iranians Economy Can't Grow With Nation Isolated“ *bloomberg.com*, 4. 1. 2015 (online). Dostupné z: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-04/iran-s-economy-can-t-grow-while-nation-isolated-rouhani-says>> (27. 4. 2019).

Nasur, I. M. B. Nader. 2014. „Syria-Iran Relations (2000–2014).“ *International Journal of Humanities and Social Science* 12 (4): 80–88. Dostupné z: <http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_4_No_12_October_2014/10.pdf> (15. 3. 2017).

Nye, S. Joseph. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Powell, Robert. 1991. „Absolute and Relative Gain in International Relations Theory.“ *The American Political Science Review* 85 (4): 1303–1320. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1963947?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_contents> (13. 4. 2019).

Ramazani, R. K. 2008. „Iran's Foreign Policy: Independence, Freedom and the Islamic Republic.“ Pp. 1–15 in Anoushiravan Ehteshami, Mahjoob Zweiri (ed.). *Iran's Foreign Policy. From Khatami to Ahmadinejad*. Berkshire: Ithaca Press.

- Rocha, D. de Quadros, Isabela S. Julio, Patrícia G. Machry. 2016. „The Peace Talks On The Syrian Conflict“ *Boletim de Conjuntura Nerint*, July 2016 (online; Pdf). Dostupné z: <<https://www.ufrgs.br/nerint/wp-content/uploads/2016/07/Boletim-v1n1-peacetalkssyria.pdf>> (1. 5. 2019).
- Rouhani, Hassan. 2013. Příspěvek sdílený na Rúháního twitterovém účtu. Dostupné z: <<https://twitter.com/hassanrouhani/statuses/372267413242273792>> (27. 4. 2019).
- Saul, Jonathan, Parisa, Hafezi. 2014. „Iran boosts military support in Syria to bolster Assad“ *Reuters World News*, 21. 2. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-syria-crisis-iran/iran-boosts-military-support-in-syria-to-bolster-assad-idUSBREA1K09U20140221>> (28. 4. 2019).
- Sayah, Reza. 2013. „Rouhani: The man to revive Iran’s reformist movement?“ *cnn.com*, 7. 6. 2013 (online). Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2013/06/07/world/meast/iran-rouhani-profile/index.html>> (20. 4. 2019).
- Schmidt, E. William. 1994. „Assad’s Son Killed in an Auto Crash“ *nytimes.com*, 22. 1. 1994 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/1994/01/22/world/assad-s-son-killed-in-an-auto-crash.html?mtrref=www.google.com&gwh=CA558B3729F4D8912CF9A7DD4B70636F&gwt=pay>> (24. 4. 2019).
- Sinjab, Lina. 2018. „Russia and Iran Are Increasingly Competitive in Syria“ *syria.chathamhouse.org*, February 2018 (online). Dostupné z: <<https://syria.chathamhouse.org/research/russia-and-iran-are-increasingly-competitive-in-syria>> (29. 4. 2019).
- Slim, Randa. 2015. „Is Iran Overstretched in Syria?“ *foreignpolicy.com*, 17. 4. 2015 (online). Dostupné z: <<https://foreignpolicy.com/2015/04/17/is-iran-overstretched-in-syria-assad-hezbollah/>> (1. 5. 2019).
- Sly, Liz. 2015. „Petraeus: The Islamic State isn’t our biggest problem in Iraq“ *washingtonpost.com*, 20. 3. 2015 (online). Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/03/20/petraeus-the-islamic-state-isnt-our-biggest-problem-in-iraq/?utm_term=.976972ecbec7> (26. 4. 2019).
- Smyth, Gareth. 2013. „Iran: Rafsanjani signals wavering in long-standing support for Syria“ *theguardian.com*, 6. 9. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2013/sep/06/iran-syria-rafsanjani-assad>> (30. 4. 2019).
- Soltani, Fakhreddin, Reza E., Amiri. 2010. „Foreign Policy of Iran after Islamic Revolution.“ *Journal of Politics and Law* 3 (2): 199–206. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/45705990_Foreign_Policy_of_Iran_after_Islamic_Revolution> (21. 4. 2019).

Strašíková, Lucie. 2011. „Nástup ajatolláha Chomejního postupně přeměnil Írán v „království strachu“” *ct24.ceskatelevize.cz*, 10. 2. 2011 (online). Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1421563-nastup-ajatollaha-chomejniho-postupne-premenil-iran-v-kralovstvi-strachu>> (20. 4. 2019).

Sullivan, Marisa. 2014. „Hezbollah in Syria“ Middle East Security Report 19, April 2014 (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Hezbollah_Sullivan_FINAL.pdf> (29. 4. 2019).

„Syria“ *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, May 2018 (online). Dostupné z: <<https://minorityrights.org/country/syria/>> (10. 6. 2019).

„Syrians flee ‘massacres’ in Baniyas and al-Bayda” *BBC News*, 4. 5. 2013 (online). Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-22410392>> (23. 4. 2019).

Tabrizi, B. Aniseh, Raffaello Pantucci. 2016. *Understanding Iran’s Role in the Syrian Conflict*. London: RUSI.

Taylor, Rob. 2016. „Iran Warns of Possible ‘Armageddon’ if Syria Can’t Be Held Together; Foreign minister also defends his country’s ballistic-missile tests as permitted under nuclear deal“ *search.proquest.com*, 15. 3. 2016 (online). Dostupné z: <<https://search.proquest.com/docview/1773166209/fulltext/5BF6CA9A1E7D4A49PQ/1?accountid=16730>> (2. 5. 2019).

„Timeline: Sanctions on Iran” *Al Jazeera*, 17. 10. 2012 (online). Dostupné z: <<https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/10/20121016132757857588.html>> (22. 4. 2019).

Waisová, Šárka. 2002. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk.

Walt, M. Stephen. 1985. „Alliance Formation and the Balance of World Power.“ *International Security* 9 (4): 3–43. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/2538540?origin=JSTOR-pdf>> (9. 4. 2019).

Waltz, N. Kenneth. 2001. *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press.

Williams, C. Michael. 2004. „Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics.“ *International Organization* 58 (4): 633–665. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3877799?seq=1#page_scan_tab_contents> (8. 4. 2019).

„Winograd Committee submits final report“ Israel Ministry of Foreign Affairs, January 2008 (online). Dostupné z: <<https://mfa.gov.il/mfa/mfa-archive/2008/pages/winograd%20committee%20submits%20final%20report%2030-jan-2008.aspx>> (26. 4. 2019).

Zahid, Noor, Nafees, Takar. 2016. „VOA Explainer: Who Are Takfiri Extremists?“ *voanews.com*, 22. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.voanews.com/world-news/middle-east-dont-use/voa-explainer-who-are-takfiri-extremists>> (1. 5. 2019).

Zarif, J. Mohammad. 2014. „What Iran Really Wants“ *foreignaffairs.com*, June 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2014-04-17/what-iran-really-wants>> (29. 4. 2019).

Seznam použitých zkratek

Daesh – Islámský stát

Džabhat Fatah aš-Šám – an-Nusrá

IRG – Íránské revoluční gardy

IRI – Íránská islámská republika

IS – Islámský stát

NDF – Národní obranné jednotky

OSN – Organizace spojených národů

USA – Spojené státy americké

Ženevské mírové rozhovory II – Ženeva II

Abstrakt

Role Íránské islámské republiky je v Sýrii klíčová nejen z hlediska současné občanské války, ale také s dlouhodobějším vývojem v rámci regionu. Íránské vztahy s klíčovými aktéry, včetně Ruska, Hizballáhu, státy Perského zálivu a syrským režimem, budou nevyhnutelně ovlivněny výsledkem konfliktu. Cílem diplomové práce je analýza role Íránské islámské republiky v syrském konfliktu. Práce je založena na empirickém sběru dat a jejich následné analýze, díky čemuž jsou vyvozeny potřebné závěry diplomové práce. Záměrem je v diplomové práci zodpovědět výzkumnou otázku, jaké motivy poháněly zahraniční politiku Íránu v souvislosti se syrským konfliktem. V této souvislosti je předpokládána hypotéza „obranou režimu Bašára al-Asada získal Teherán více možností k rozšíření svého vlivu a moci v regionu i mimo něj.“ Diplomová práce je rozčleněna do dvou kapitol a příslušných podkapitol. První kapitola se zaměřuje na teoretické východisko práce, čímž je realistická teorie mezinárodních vztahů, a na historické vymezení týkající se důležitých mezníků zahraniční politiky Íránu a kořenů syrského konfliktu. Druhá kapitola se již zaměřuje na íránsko-syrské spojení a samotnou roli Íránské republiky v syrském konfliktu. Závěrem práce zhodnocuje cíle, výzkumnou otázku a hypotézu.

Klíčová slova: Írán, IRI, Sýrie, syrský konflikt, Hizballáh, Rúhání, al-Asad, spojení, moc, vliv

Abstract

The role of the Islamic Republic of Iran is crucial in Syria not only in terms of the current civil war, but also in a longer term in the region. Iranian relations with key actors, including Russia, Hezbollah, the Gulf States and the Syrian regime, will inevitably be affected by the outcome of the conflict. The aim of this diploma thesis is to analyse the role of the Islamic Republic of Iran in the Syrian conflict. The thesis is based on the empirical data collection and their subsequent analysis, thanks to which the necessary conclusions of the thesis are drawn. The aim of the thesis is to answer the research question, what motives drove Iran's foreign policy in connection with the Syrian conflict. In this context, the supposed hypothesis is "Tehran has got more opportunities to expand its influence and power in the region and beyond by defending the Bashar al-Assad regime." The thesis is divided into two chapters and relevant subchapters. The first chapter focuses on the theoretical basis of work, which is a realistic theory of international relations, and a historical definition of the important milestones of Iran's foreign policy and the roots of the Syrian conflict. The second chapter focuses on the Iranian-Syrian alliance and the very role of the Republic of Iran in the Syrian conflict. In conclusion, the thesis evaluates goals, the research question and the hypothesis.

Key words: Iran, IRI, Syria, Syrian conflict, Hezbollah, Rouhani, al-Assad, alliance, power, influence